

KYSEESSÄ OLI TAVALLINEN SUOMALAINEN PERHE
Kategoriat ja selonteot lapsensurmaa käsittelevissä sanomalehtiteksteissä

Aliisa Kuronen
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Huhtikuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

KURONEN, ALIISA: Kyseessä oli tavallinen suomalainen perhe. Kategoriat ja selonteot lapsensurmaa käsittelevissä sanomalehtiteksteissä

Pro gradu-tutkielma, 67 s., 1 liites.

Ohjaaja: Jenni-Mari Räsänen

Sosiaalityö

Huhtikuu 2017

Tämä tutkielma tarkastelee vuonna 2014 Kuopiossa tapahtunutta surmatekoa, jossa äiti surmasi kaksi lastaan ja siitä seuranneita sanomalehtitekstejä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sanomalehdessä selitetään kyseistä ilmiötä. Tutkimuksen aineiston muodostavat Helsingin Sanomissa vuonna 2014 ja 2015 ilmestyneet Kuopion surmateosta kirjoitetut artikkelit. Aineistoon kuuluu uutisartikkeleita, mielipidekirjoituksia ja pääkirjoitus.

Tutkimus on laadullinen ja sen laajempi viitekehys liittyy sosiaaliseen konstruktionismiin, joka näkyy tutkimuksessa sosiaalisen todellisuuden rakentumisella sanomalehtitekstien kautta. Aineiston analyysimenetelminä on käytetty kategoria-analyysia ja selontekojen analyysia. Aineistoa on lähestytty tapaustutkimuksen keinoin, jonka kautta on pyritty syventämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä.

Kuopion surmateon keskeisimmiksi selonteoiksi nousivat perheen lastensuojeluasiakkuus, perheiden pahoinvointi ja käytännön avun tarve, lastensuojelun ongelmat ja sosiaalityöntekijöiden epätevyys, sosiaalihuollon lakiuudistus tulevaisuuden surmien ehkäisyssä, yksilön oma vastuu teosta ja äidin mielenterveysongelmat. Aineistosta on löydetty erilaisia perhettä, äitiä, surmatekoa, sosiaalityöntekijöitä, kodinhoitajia ja surmien tapahtumapaikkaa määritteleviä kategorioita. Sukupuolistuneen väkivallan käsite liittyi tutkimuksessa siihen, kuinka sukupuolta ja väkivaltaa selitetään ja kategorisoidaan sanomalehden teksteissä. Aiheen tabuluonteisuudesta kertoo, kuinka vähän naisen tekemää väkivaltaa ja äitiä henkirikoksen tekijänä käsitellään sanomalehtiaineistossa.

Sosiaalityö ja lastensuojelu ovat merkittävässä asemassa perhesurmien ja lapsensurmien ehkäisyssä. Tapauksissa, jossa vanhempi surmaa oman lapsensa on taustalla usein mielenterveysongelmia, näin oli myös Kuopion tapauksessa. Perhe oli lisäksi lastensuojelun asiakas. Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan moniammatillista yhteistyötä tulisi kehittää ja syventää erityisesti lastensuojelun ja mielenterveyspalvelujen välillä.

Avainsanat: sosiaalityö, lastensuojelu, selonteot, kategoria-analyysi, lapsensurma, sukupuolistunut väkivalta

UNIVERSITY OF TAMPERE
Faculty of Social Sciences

KURONEN, ALIISA: "It was an ordinary family": Categorizations and accounts in newspaper texts related to a Finnish infanticide case

Master's Thesis, 67 pages, 1 appendix page
Supervisor: Jenni-Mari Räsänen
Social work
April 2017

In this study, newspaper accounts of a Finnish infanticide case was analyzed. The aim of the study was to explore the attributions given to explain the causes the incident. Qualitative data consisted of news articles and opinion pieces published in the largest Finnish newspaper after the case was revealed to the public. The framework of the study was social constructionism, and the data was analyzed using a case study approach by applying methods of categorization and account analysis.

The following main themes emerged from the newspaper accounts: the child welfare clientship of the family, psychological ill-being of the families, the problems of the child welfare system, lack of competence of social welfare workers, the need for a reform of social welfare legislation in order to prevent infanticides, the individual criminal liability of the mother and the mental health problems of the mother. Various categorizations regarding the family, the mother, social workers and the act of the infanticide were observed. The concept of gendered violence was invoked to address the explanations and categorizations of the relationship between gender and violence, used in the newspaper treatment of the Finnish infanticide case. It was concluded that the topic of infanticide seems somewhat a taboo, since the issues of violence by women and a mother as a perpetrator of homicide are given quite little attention in newspapers.

Social and child welfare services have a remarkable role in the prevention of infanticides. Killing one's own child is often associated with mental health problems, and the same held for the case analyzed in the present study. The family had a child protection history as well. Based on the findings of the present study, it is recommended that multiprofessional collaboration, especially between child protection and mental health services, should be further developed.

Keywords: social work, child welfare services, accounts, categorization analysis, infanticide, gendered violence

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Sukupuolistunut väkivalta ja äiti henkirikoksen tekijänä	4
2.1 Sukupuolistunut väkivalta	4
2.2 Naisten rikollisuus ja väkivalta	6
2.3 Lapsiin kohdistuneet henkirikokset.....	9
2.4 Äitien lapsiin kohdistamat henkirikokset	12
2.5 Lapsensurma tabuna	14
3 Tutkimuksen toteuttaminen.....	16
3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	16
3.2 Tutkimusaineisto	17
3.3. Sanomalehti tutkimuksen kontekstina	18
3.3 Analyysimetodi.....	20
3.4 Tapaustutkimus	24
3.5 Analyysin toteuttaminen	26
3.6 Tutkimusetiikka	27
4 Kuopion surmateon selonteot	29
4.1 Perhe oli lastensuojelun asiakas	30
4.2 Perheet voivat huonosti ja tarvitsevat käytännön apua	33
4.3 Lastensuojelun ongelmat ja sosiaalityöntekijöiden epäpätevyys.....	39
4.4 Sosiaalihuollon lakiuudistuksella voidaan tulevaisuudessa ehkäistä perhesurmia	44
4.5 Lopullinen vastuu teosta on yksilöllä	46
4.6 Äidin mielenterveysongelmat johtivat tekoon	50
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	56
Lähteet	60
Liite 1: Aineisto.....	66

1 Johdanto

Vuonna 2014 tapahtui kolme julkisuudessa ollutta surmaa, jossa äiti surmasi lapsensa. Oulussa äiti surmasi viisi vastasyntynyttä lasta usean vuoden aikana, Rautavaaralla äiti ajoi autolla bussia päin kyydissään kaksi lasta ja Kuopiossa äiti surmasi kaksi lastaan kotona. Tapauksista puhuttiin paljon julkisuudessa ja sanomalehdet julkaisivat useita artikkeleita aiheesta. Surmia kommentoivat medioissa eri alojen ammattialiset ja asiantuntijat.

Lapsiin ja perheeseen kohdistuvat tragediat nostattavat ihmisissä vahvoja tunteita ja julkisuudessa rakennetaan eri medioiden kautta kuvaa tapahtuneesta. Julkisuutta keräävät etenkin tapaukset, joissa tekijänä on oma perheen jäsen. Julkisesta keskustelusta saa kuvan, että kyseiset tapahtumat olisivat merkittävästi tähän aikaan sidottuja tai kertoisivat laajemmaltikin vanhemmuuden haasteista nykyaikana. Lapsensurmat eivät ole vain tämän aikakauden ilmiö. Todellisuudessa viimeisen puolen vuosisadan kuluessa riski lapsen henkirikoksen uhriksi joutumiseksi on vähentynyt merkittävästi (Lehti & Kivivuori 2007). Asiasta on huolestuttu myös valtakunnan tasolla ja vuonna 2012 sisäministeriö käynnisti selvityksen perhesurmien ja lastensurmien taustoista. Tavoitteena oli kartoittaa tekijöitä, jotka yhdistivät surmatekoja sekä kehittää viranomaistoimintaa, selvitys sijoittui vuosiin 2003-2012. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012.)

Folkloristiikan pro graduni (2010) käsitteli teiniäitiyttä kulttuurin tutkimuksen näkökulmasta. Teiniäidit saivat paljon toisilta ihmisiltä arvostelua osakseen, vaikka he tekivät vain erilaisen, normeista poikkeavan valinnan. Teiniäitiys on vielä nykyäänkin tabu. Gradussa tuli esille, kuinka epävarmoja teiniäidit olivat äitiydestään mutta samalla kantoivat omalla tavallaan vastuuta tulevasta äitiydestään esimerkiksi kyselemällä ja keskustelemalla internetin keskustelusivustoilla lapsen saamisesta ja äitiyteen liittyvistä asioista. Äitiys rakentuu erilaisten kulttuuristen normien mukaan, vaikka normien voidaankin ajatella väljentyneen lähivuosina. Siitä huolimatta teiniäitiys nähdään yleisessä keskustelussa helposti vastuuttomana valintana, vaikka tutkimukseni mukaan teiniäidit halusivat ottaa vastuun äitiydestä ja lapsesta. Pro gradu työssäni tuli esille myös nuorten naisten kantama vastuurationalismi, teini-isät loistivat keskustelussa poissaolollaan.

Jäin pohtimaan folkloristiikan pro graduni jälkeen erilaisia äitiyden muotoja ja sitä, kuinka äitiyttä rakennetaan yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti. Ajattelen, että erilaiset yhteiskunnalliset murtumakohdat kuten tragediat voivat paljastaa jotain uutta arkisestakin aiheesta. Tämän tutkimuksen aiheeseen minua motivoi halu ymmärtää äitiyden rakentumista nimenomaan julkisessa keskustelussa etenkin tilanteessa, jossa voidaan ajatella tapahtuneen moraalisen järjestyksen murtuminen. Tässä tutkielmassa päädyinkin tutkimaan vuonna 2014 tapahtunutta Kuopiossa tapahtunutta surmatekoa, jossa äiti surmasi kaksi pientä lastaan. Tutkimukseni kohteena on julkinen keskustelu ja tekstit sanomalehdessä, jota käytiin tapauksen jälkeen. Olen kiinnostunut kyseisestä ilmiöstä mutta ennen kaikkea siitä keskustelusta, joka seurasi tapahtunutta. Tutkimusaineistona on Helsingin Sanomissa julkaistut kirjoitukset kyseisestä ilmiöstä ja pyrin tapaustutkimuksen keinoin ymmärtämään ja tulkitsemaan sitä mahdollisimman syvällisesti. Tutkin kirjoitusten kautta erilaisia selontekoja, joiden avulla tapahtumaa selitetään. Olen myös kiinnostunut erilaisista kategorioista, joita Kuopion tapahtumasta luodaan.

Kyseessä on erityisesti naisen tekemä henkirikos, joka on harvinaisempaa. Asiassa kohtaa pyhä äitiys ja naisen tekemä väkivalta ja henkirikos, jotka yhdistelmänä ovat tabu. Lapsenmurha on pysynyt tutkimuksissa kummajaisena, koska lapsenmurha liittyy tabuun naisen pahuudesta ja väkivallasta, joka taas sijaitsee väärässä paikassa maskuliinisen ja feminiinisen kulttuurisessa kartastossa. (Pohjola-Vilkuna 1995, 5.) Lapsenmurha on historiallisesti tarkoittanut naisen suorittamaa rikollistyyppiä 1800-luvulla ja se on erityisesti ollut aviottoman nuoren naisen rikos. Lapsenmurha oli lain mukaan rikos, johon vain nainen pystyi syyllistymään. (Ervasti 1994.) Vaikka lapsenmurha onkin vanha nimike, on rikos jossa äiti surmaa lapsensa vieläkin tabu. Suomen rikoslaisissa on yhä rikos, jonka vain nainen voi toteuttaa. Sitä kutsutaan lapsensurmaksi ja sillä tarkoitetaan rikoslain (21.4.1995/578) 4 §:n mukaan: ”Nainen, joka synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa, on tuomittava lapsensurmasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Yritys on rangaistava”.

Tutkimuksessani on kyse henkirikoksesta, jossa äiti surmasi 2,5-vuotiaan ja kuuden viikon ikäiset lapset. Julkisuudessa saman tyyppisiä tapauksia kutsutaan yleisnimityksenä perhesurma. Kuopion tapauksessa ei kumminkaan ollut kyse perhesurmasta, koska äiti surmasi lapsensa, ei itseään eikä puolisoaan. Kuopion tapauksessa ei ollut kyse myöskään pelkästään vastasyntyneen surmasta, koska toinen lapsi oli jo vanhempi. Lapsensurma on rikosoikeudellinen nimike, joka viittaa synnytyksen

jälkeiseen tilaan, jossa äiti surmaa lapsensa. Henkirikoksista, jotka kohdistuvat lapsiin, voi käyttää useita erilaisia nimityksiä. Luokitteluperusteina ovat yleensä toimineet uhri, tekijä tai teon motiivi. (Flynn, Windfuhr & Shawn 2009.) Käytän tutkimuksessani ilmiöstä, jossa äiti surmaa lapsensa nimitystä lapsensurma erotuksena perhesurmanimitykselle, joka viittaa koko perheen surmaamiseen. Kuopion tapauksesta kirjoittaessani käytän nimitystä Kuopion surmateko.

Yhteiskunnan monenlaisista toimenpiteistä huolimatta perhesurmia ja lapsensurmia tapahtuu, vaikka yhteiskunnan turvaverkot ovat kehittyneet ja surmia on pystytty ehkäisemään vuosien saatossa. Lapsensurmat aiheuttavat valtaavaa hämmennystä niiden tullessa julkisuuteen, koska vanhemman tekemä lapsen surma on järkyttävä teko. Surmia kommentoimaan pyydetään useita erilaisten alojen asiantuntijoita, jotka yrittävät kommentoida parhaansa mukaan tapahtunutta. Asian tiimoilta haastatellaan naapureita, sekä muita kansalaisia. Aihe synnyttää mielipidekirjoituksia, kolumneja sekä pääkirjoituksia. Sanomalehdet tekevät haastatteluita ja kirjoittavat artikkeleita ja samalla ne rakentavat, sekä kuvaavat tapahtunutta ilmiötä suurelle yleisölle.

Nainen ja äiti näyttävät harvemmin henkirikoksen tekijänä julkisuudessa ja julkisessa keskustelussa. Naisen esiintyminen rikosuutisessa kirjoitetaan näkyviin, toisin kun miehen esiintyminen. Mikäli nainen tekee rikoksen, korostetaan hänen sukupuoltaan rikosuutisoinnissa. (Nikunen 2001, 160.) Mielestäni naisen ja äidin tekemän rikoksen tarkasteleminen on tärkeää juuri sen takia, että nainen ja äiti näyttävät harvemmin henkirikoksen tekijänä julkisessa keskustelussa. Se kertoo paitsi siitä, että naiset tekevät vähemmän rikoksia mutta myös siitä, että äitiys on normitettu ja perustuu tiettyihin kulttuurisiin konventioihin. Nainen esiintyy rikosuutisissa harvoin vain naisena, hän määrittyy yleensä joko vaimoksi tai äidiksi (Nikunen 2001, 166).

Aihe koskettaa myös sosiaalityötä. Perhetragedioiden sattuessa katse suunnataan monesti lastensuojeluun ja sen tilaan. Sosiaalityöstä haetaan monenlaisia vastauksia aikakautemme tragedioihin, jotka koskettavat perheitä ja etenkin lapsia. Sosiaalityöllä sekä lastensuojelulla on suuri merkitys lasten ja perheiden kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa ja näin ollen myös perhesurmien ehkäisyssä. Suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen piirissä ei ole aikaisemmin tutkittu äitien tekemiä oman lapsen surmia. Aihe saattaa olla vaikea feministisen tutkimuksen näkökulmasta, koska se voi leimata ja syyllistää yksittäisiä äitejä. Feministiseen keskusteluun äitiydestä on tästä huolimatta

tarpeellista tuoda myös erilaisia äitiyden tyyppejä, äitiys saatetaan nähdä muutoin idealisoituna. (Kuronen 2009, 114.) Vaikka äitiyden myyttiä on rikottu tietoisesti tieteen kentällä jo jonkin aikaa, on mielestäni tärkeää nostaa esille, kuinka äitikin on vain ihminen. Äitiys ei tee kenestäkään automaattisesti hyvää äitiä, äidiksi tuleminen ei muuta ihmistä hyväksi tai ehkäise naista tekemästä rikollisia tekoja. Aihetta on kansainvälisesti lähestytty sosiaalityön tutkimuksessa useasta eri perspektiivistä, esimerkiksi naisten väkivallan (FitzRoy 2005, Featherstone & Hollway 1997), lastensuojelun riskien arvioinnin (Brandon ym. 2006) ja perhesurmien (Drakeford & Butler, 2010) näkökulmasta käsin. Aihetta on tutkittu eniten lääketieteen, psykologian ja kriminologian piirissä, jolloin aiheen kuvaus helposti tyipistyy tiettyjen alojen näkökulmien tarkasteluun. Aiheen tarkasteleminen sosiaalityöiden kautta tuo uusia näkökulmia aiheeseen ja asettaa ihmisen osaksi yhteiskuntaa ja sen rakenteita.

Esittelen aluksi tutkimukseni kannalta keskeiset käsitteet ja aiheen kannalta oleelliset tutkimukset, jotka liittyvät sukupuolistuneeseen väkivaltaan, naisten rikollisuuteen ja väkivaltaan, lapsiin kohdistuneisiin henkirikoksiin sekä lapsensurmaan tabuna. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Lisäksi kerron tutkimusaineistosta, aineiston keräämisen prosessista sekä analyysimetodista. Tuon samassa luvussa esille myös tapaustutkimuksen tutkimuksen lähtökohtana, sekä pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä. Neljännessä luvussa syvennyn aineiston analyysiin ja viimeisessä viidennessä luvussa tuon esille tutkimuksen johtopäätökset ja sen laajemman suhteen sosiaalityöhön.

2 Sukupuolistunut väkivalta ja äiti henkirikoksen tekijänä

2.1 Sukupuolistunut väkivalta

Haluan tutkimuksessani tuoda esille sukupuolistuneen väkivallan käsitteen, koska se kattaa laajasti erilaisia väkivallan muotoja. Sukupuolistuneeseen väkivaltaan voidaan viitata toisiinsa eri tavoin kytköksissä olevien ilmiöiden kautta. Merkittävintä on seksuaalisuuden, sukupuolen ja väkivallan toisiinsa kytkeytyminen toimijatasolla, taloudellisesti tai kulttuurisesti. Sukupuolistuneen väkivallan erityispiirteenä on väkivallan syntyminen sukupuolten valtasuhteesta. (Ronkainen 1998.)

Sukupuolistunut väkivalta ei siis tarkoita vain miehen naiseen kohdistuvaa väkivaltaa, vaan väkivaltaa johon kietoutunut useita eri tekijöitä ja jotka ovat jonkinlaisessa valtasuhteessa toisiinsa.

Suomessa vaikuttanut sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on analysoinut väkivaltaa sen mukaan, mitä sukupuolta tekijä ja uhri edustavat (esim. Husso 2003, Keskinen 2005). Latun (2016) mukaan tällöin on painotettu naisten uhriutta ja miesten tekijyyttä, sekä tarkasteltu kytköksiä vallan ja sukupuolten kesken. Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa äidin tekemänä ei ole tutkittu juurikaan, eikä sitä minkälaisia eroja lapsiin kohdistuvassa väkivallassa on miesten ja naisten välillä. Väkivaltatutkimus on ollut suuressa osin sukupuolineutraalia, jonka takia lapsiin kohdistuvia väkivallan tekoja, joissa nainen on ollut tekijänä, on tutkittu kansainvälisesti ja naistutkimuksessa Suomessa vähän. (Lattu 2016, 120.) Ann Russon mukaan naisten lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on vähätelty ja järkeistetty keskusteluissa tai sitä ollaan oltu haluttomia käsittelemään feministien keskuudessa (Russo 2001, 16). Kyseinen haluttomuus tutkia naisten lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voi myös kertoa, kuinka haastavasta aiheesta on kyse. Äidin lapsen kohdistuva väkivalta tapahtuu todennäköisesti myös ikään kuin näkymättömissä, perheen sisällä ja kodin seinien sisäpuolella jolloin sitä voi olla vaikeampi tavoittaa ja jäsentää tutkimusaiheeksi.

Väkivallan käsittäminen, sen esittämisen tavat, toimet jolla tavoin siihen puututaan ja itse väkivalta liittyvät sukupuoleen. Sukupuolistuneen väkivallan käsite liitetään usein naiseen kohdistuvaan väkivaltaan, vaikka se on käsitteenä laajempi. Se pitää sisällään muun muassa miesten välisen väkivallan, naisten lapsiin kohdistuvan väkivallan, seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuvat viharikokset sekä kunniaväkivallan. (Keskinen 2010, 243.) Sukupuolistunut väkivalta on siis käsitteenä laaja ja sitä tapahtuu useiden eri ihmisryhmien välillä. Suomessa väkivallan tutkimus on aikaisemmin keskittynyt miestekijöihin ja väkivaltarikollisuuteen, sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on syntynyt paikkaamaan tätä aukkoa (Husso, Keskinen & Ronkainen 2012).

Väkivaltaa tarkastellaan yhteydessä seksuaalisuuteen, valtaan ja sukupuoleen sukupuolistuneen väkivallan tutkimuskentässä. Tällöin merkittävää on tarkastella niitä väkivallan sukupuolittuneita profiileja, jotka rakentuvat tapahtumapaikkojen, väkivallan muotojen sekä yleisyyden ja seurausten kautta. Se kuinka väkivallasta puhutaan, kuinka sitä tulkitaan ja esitetään, liittyy sukupuoleen. Sukupuolten kategorioiden analyysi on ollut sukupuolistuneen tutkimuksen keskiössä mutta lähiaikoina tarkastelun alle on otettu myös seksuaalisuuteen, ikään, rotuun, etnisyyteen ja luokkaan

liittyviä asioita. Ne tuovat esille väkivallan kokemuksia, representaatioita ja yhteiskunnallisia diskursseja eri näkökulmasta. (Keskinen 2010, 244.) Haluan tarkastella tutkimuksessani, kuinka tekijän sukupuoli tuodaan esille lapsen liittyvästä surmateosta puhuttaessa, kiinnitän huomiota myös luokkaan ja surman tapahtumapaikkaan liittyviin seikkoihin.

Sukupuolen ja vallan liittymisestä toisiinsa alettiin keskustella 1970-luvulla angloamerikkalaisessa feministisessä tutkimuksessa, jolloin keskityttiin väkivaltaan, joka oli miesten tekemää ja kohdistui naisiin. Radikaalifeministinen tutkimus ja ajattelutavat olivat sidoksissa väkivaltatutkimukseen. 1980-luvulla keskusteltiin väkivallan yksittäisten muotojen lisäksi kulttuurisista käsityksistä ja heteroseksuaalisista käytännöistä, jotka normalisoivat väkivaltaa. 1990-luvulta lähtien on nostettu esille uudenlaisia kysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaan väkivaltaan, jolloin pelkkä sukupuolen analysointi ei riitä tai miesuhrien kokemuksiin ja kulttuuriin esitystapoihin, jolloin voidaan pohtia heikkouden ja maskuliinisuuden teemoja uudenlaisesta näkökulmasta käsin. (Keskinen 2010, 245-246.) Sukupuoli ja valta ovat erityisen paljon esillä äidin lapsiin kohdistuneessa väkivallassa ja sen takia on merkityksellistä, kuinka sitä kuvataan esimerkiksi mediassa.

2.2 Naisten rikollisuus ja väkivalta

Käsittelen tässä luvussa naisten rikollisuuden ja väkivallan lisäksi myös vanhempien lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimusta, koska tietyissä tutkimuksissa puhutaan vanhemmista ja ei erikseen isästä tai äidistä, miehestä tai naisesta. Vanhempien kategoriaan sisältyy kumminkin lähtökohtaisesti sekä mies ja nainen. Esittelen myös äidin väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyvää tutkimusta. Väkivallan voidaan ajatella äärimmäisenä muotona johtavan henkirikokseen mutta olen halunnut eritellä erikseen naisten väkivaltaisen käyttäytymisen ja oman lapsen surmat, vaikka kummassakin olisi tekijänä äiti.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollisen vuosikirjan (Rikosseuraamuslaitos 2014) mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana naisten osuus vangeista on kasvanut kuudesta prosentista kahdeksaan prosenttiin. Keskimäärin vuonna 2014 oli naisvankien määrä 239 ja naisten keski-ikä oli 39-vuotta, joka on kaksi vuotta enemmän kuin miesvangeilla. 47 prosenttia naisvangeista oli tuomittu väkivaltarikoksesta. (Rikosseuraamuslaitos 2014, 8-9.)

Väkivaltarikosten naisten osuus vaikuttaa suhteellisen suurelta, ottaen huomioon, että väkivaltarikos on vain eräs rikollisuuden muoto.

Naisten rikollisuutta on tutkittu erityisesti kriminologian piirissä, vaikka miehet ovatkin olleet valtavirtaa tutkimuskohteena. Kolmesta asiasta ovat kriminologian tutkijat olleet noin sadan vuoden aikana samaa mieltä liittyen naisten rikollisuuteen: naiset tekevät huomattavasti vähemmän rikoksia kuin miehet, naisten tekemät rikokset ovat luonteeltaan vähemmän vakavampia kuin miesten ja naisten rikollisuuden uusiminen ensimmäisen tuomion jälkeen on harvinaisempaa, kuin miehillä. (Laine 1991, 84.) Naisten rikollisuus on siis hyvin erityyppistä kuin miehien ja syitä tähän on varmasti monenlaisia. Naisten vähäistä rikollisuutta on selitetty muun muassa sosiaalisilla tekijöillä sekä naisten yhteiskunnallisesta paikasta käsin. Selitystä on etsitty sukupuoliroolista, jossa naisesta kasvatetaan lapsesta asti kilttiä sosiaalisesti ja mukautuvaa. Ollaan voitu myös korostaa osallistumisalueiden suppeutumista, joka on johtunut naisen yhteiskunnallisesta asemasta. Naisen aikaa on vienyt niin paljon kodin vastuut ja perhe, jonka takia hänellä ei ole ollut mahdollisuutta toteuttaa rikollista toimintaa. Naista kontrolloivana instituutiona voidaan nähdä perhe. (Laine 1991, 84.) Naisen asema yhteiskunnassa on muuttunut vuosikymmenten aikana mutta naisen rikollisuuteen suhtaudutaan eri tavalla, kuin miesten rikollisuuteen. Naisten rikollisuuden voidaan ajatella olevan tuomitumpaa kulttuurisesti ja siihen liittyy myös laajempi sosiaalinen kontrolli.

Naisten rikollisuudelle on tyypillistä, että sen kohteena ovat läheiset. Naisen ja miehen väkivaltaiselle käyttäytymiselle yhteistä on huono-osaisuus, joka on alkanut varhain sekä päihteet, joita käytetään runsaasti. Naisten lisääntynyt alkoholinkäyttö on todennäköisesti vaikuttanut naisten kasvaneeseen osuuteen henkirikostuomioista. Parisuhdehenkirikoksiin joiden tekijänä on ollut nainen, liittyy usein itsepuolustusellisia tekijöitä. Naisen väkivaltaiseen käytökseen liittyvät moniongelmallisuus, sekä monenlaiset stressitekijät. (Putkonen, 2011.) Naisen ja miehen väkivaltaisella käyttäytymisellä on siis yhteneväisyyksiä, erityisesti huono-osaisuus ja päihteidenkäyttö. Naisten väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyy useita taustamuuttujia, jonka takia kyseisiin ongelmiin ei ole helppoa tarttua yksinkertaisin keinoin.

Lee FitzRoy (2005) on tutkinut naisten väkivaltaista käytöstä sosiaalityön väitöskirjassaan. Hän haastatteli seitsemää naista, jotka olivat syyllistyneet vakaviin rikoksiin muun muassa murhiin ja lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. FitzRoyn tavoitteena oli löytää vastaus kysymykseen, miksi

naiset satuttavat toisia ihmisiä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet naiset olivat joutuneet vakavan väkivallan uhreiksi aikuisena ja lapsena. Tämä ei kuitenkaan kokonaan selittänyt heidän rikollista käytöstään. Naisten syyt osallistua väkivaltarikoksiin ovat monimutkaisempia. Naiset tekivät tietoisia valintoja saavuttaakseen tavoitteensa. Toisinaan tavoitteiden saavuttaminen tarkoitti toisen ihmisen vahingoittamista tai satuttamista. FitzRoyn mukaan väkivalta on ideologiaa, uskomuksia ja sosiaalista käyttäytymistä. Naisten väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttavat sosiaaliset, kulttuuriset ja yksilölliset tekijät, jotka ovat monimutkaisia ja haastavia. Väkivaltakokemukset eivät siis pelkästään selittäneet naisten rikollisuutta ja väkivaltaisuutta, vaan se oli monen tekijän kokonaisuus. (FitzRoy, 2005.) Mielestäni on tärkeää, että naisten väkivaltainen käyttäytyminen nähdään myös tietoisina tekoina, eikä ainoastaan aikaisempien väkivaltakokemusten kautta. Tätä kautta on mahdollista paremmin ymmärtää niiden moninaisten tekijöiden verkkoa, jotka johtavat naisten rikolliseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Emmi Lattu (2016) on tutkinut sosiologian väitöskirjassaan naisten tekemää väkivaltaa. Naiset käyttivät väkivaltaa erityisesti kumppaneihinsa ja lapsiinsa. Väkivallan käyttäminen pelotti äitejä ja aiheutti huolta. Huolissaan äidit olivat myös siitä, että lapsi huostaanotettaisiin, mikäli väkivalta tulisi esille. Äidit eivät tieneet, mistä voisivat saada apua. Latun mukaan auttamisjärjestelmälle on haaste auttaa ja tukea äitejä pois väkivaltakäyttäytymisestä. Syyt väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyivät väsymykseen sekä tapana käyttää kasvatuksellisenä menetelmänä väkivaltaa. (Lattu 2008, 183.) Naiset jotka olivat olleet väkivaltaisia lapsiaan kohtaan, olivat myös itse olleet jollakin tasolla väkivallan uhreja. Äitien elämä lapsuus oli vaikuttanut vaikealta ja se oli sisältänyt riitoja, sekä vanhempien epäsosiaalista käytöstä. (Lattu 2016, 120.) Latun tutkimus tuo hyvin esille, kuinka väkivalta on usein ylisukupolvista ja kuinka tärkeää olisi saada kierre katkaistuksi. Sosiaalityön ja lastensuojelun keinoin on mahdollista puuttua väkivaltaan mutta väkivallan paljastuminen ja sen puheeksi ottaminen on haasteellista. Keskisen (2005) tutkimuksen mukaan perheterapiayksiköiden työntekijät suuntasivat puheen muihin asioihin, kun asiakkaat nimesivät syyn avun hakemiseen väkivallaksi. Väkivaltaa käsitellään tällöin sivuseikkana. (Keskinen, 2005.) Ammattilaisenkin on siis vaikeaa ottaa väkivalta puheeksi, vaikka se tuotaisiin suoraan esille keskustelussa.

Johanna Hiitola (2011) on artikkelissaan tarkastellut merkityksiä, joita vanhempien tekemälle väkivallalle luodaan huostaanottoasiakirjoissa. Hiitolan tutkimissa huostaanottopäätöksissä tulee

esille vanhempien tekemä väkivalta, joten se on lastensuojelussa ongelmana yleinen. Väkivalta mainittiin tapauksissa yleensä epäselvästi, jolloin oli mahdotonta erottaa tekijää ja uhria. Toiseksi yleisin tapa oli kertoa isän väkivaltaisuudesta, tuomatta kuitenkaan selvästi esille sitä, kuka oli uhri. Vanhempien väkivaltainen käyttäytyminen oli sukupuolittunutta sillä tavoin, että isien väkivallan osoitettiin kohdistuvan useisiin jäseniin perheessä ja äitien väkivallan osoitettiin kohdistuneen useimmissa tapauksissa lapseen. Hiitolan mukaan oikeuden perustelutekstien ja sosiaalityön hakemustekstien tarkastelu osoitti, että tekijää eikä uhria kumpaakaan mainittu yleensä selkeästi. (Hiitola 2011, 7.) Tekijän ja uhrin häivyttäminen tekee väkivallasta epämääräistä, josta on vaikeaa saada otetta. Huostanottopäätöksien sekä sosiaalityön hakemustekstien uhrien ja tekijöiden epäselvyys voi myös kuvastaa perheessä vallitsevaa kaaosta, joka heijastuu perheestä kirjoitettuihin teksteihin. Väkivalta ja sen pelko voivat olla läsnä perheessä monella eri tavalla, jolloin uhria ja tekijää voi olla vaikea nimetä. Hiitolan mukaan lastensuojelulapsista tehdyissä selvityksissä (Myllärniemi 2006; Heino 2007) väkivaltakysymys on ongelmaluokituksena mutta se esitetään monesti sukupuolettomana ongelmana, joka ”hämärretään” sanoilla ”perheväkivalta” ja ”vanhempien välinen väkivalta” (Hiitola 2011, 2). Tällöin unohdetaan, että väkivallalla on tekijät, sekä uhrit. Perheväkivalta on terminä yhtä epämääräinen kuin perhesurma, kummassakin tapahtumat viittaavat vakavat toisen henkeen ja koskemattomuuteen liittyvät teot perheen yksityiseksi asiaksi.

2.3 Lapsiin kohdistuneet henkirikokset

Suomessa on korkea henkirikoskuolleisuus kansainvälisesti, Euroopan unionissa kuudenneksi korkein. Yleisin henkirikostapaus on mies jonka surmaa ystävä tai tuttava (Lehti, 2012). Vuosina 2003-2011 on keskimäärin surmattu neljä alle 15-vuotiasta lasta, vuonna 2011 surmia oli poikkeuksellisesti seitsemän. (Piispa ym. 2012, 6.) 50 vuoden aikana lapsiin kohdistuva henkirikollisuus on laskenut huomattavasti. Lasten henkirikosten laskuun ovat vaikuttaneet useat eri seikat ja erityisesti aktiivisen sosiaalipolitiikan on nähty vaikuttaneen asiaan. (Lehti, 2012.) Suomalaisissa (esim. Piispa 2012) ja kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Flynn ym. 2009) on havaittu perhesurmien ja lastensurmien taustalla olevat syiden liittyvän mielenterveysongelmiin, parisuhdeongelmiin, lapsen kohdistuvaan väkivaltaan ja kaltoinkohteluun sekä elämänhallinnan ongelmiin.

Suomessa henkirikoksista pääosa on perheenjäsenten, tuttavien ja seurustelukumppanien välistä. Vuosina 2006-2013 surmattiin 61 lasta, jotka olivat alle 15-vuotiaita. 34:ssä (56%) tapauksessa surmaajana toimi äiti ja 23:ssa (38 %) tapauksessa isä. (Rikosseuraamuslaitos 2014, 14-15.) Perhesurma-käsite on vaihdellut kansainvälisissä tutkimuksissa surman tekijän sukupuolen, lapsen iän, lapsen ja tekijän välisen suhteen ja sen mukaan, onko tekijän puoliso ollut surman kohteena. Surmat, joissa vanhempi on surmannut avo- tai aviopuolison sekä yhden tai useamman lapsensa, voidaan kutsua perhesurmaksi. Vastasyntyneiden surmaksi kutsutaan surmia, jossa vanhempi on surmannut lapsensa vuorokauden sisällä lapsen syntymästä. Oman lapsen surmiksi kutsutaan surmia, jossa vanhempi on surmannut lapsensa ja joissakin tapauksissa myös itsensä. (Piispa ym. 2012, 6.)

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ja henkirikosten ehkäiseminen ovat lastensuojelussa tärkeitä tavoitteita. Äärimmäinen seuraus lapsen kaltoinkohtelusta on lapsen kuolema (Pritchard 1992). Kansainvälisessä lasten kuolemia ja perhesurmia tarkastelleessa tutkimuksessa käytiin läpi 19 eri maan tilastoja kyseisestä aiheesta. Tutkimuksen mukaan köyhyys korreloi lasten kuolemia yleisesti mutta se ei samalla tavalla korreloinut lasten kaltoinkohtelua. Lapsiin kohdistuneet henkirikokset ovat hyvin harvinaisia mutta tutkimuksen avulla pystyttiin luomaan kolme eri luokkaa, jonka kautta voidaan tunnistaa lapsen riskit joutua henkirikoksen uhriksi perheessä. Luokat olivat mielenterveysongelmista kärsivät vanhemmat, lastensuojelun rekisterissä äidin kanssa olevat lapset sekä perheessä olevien miesten aiemmat tuomiot väkivallasta. Tulokset osoittivat, että lapsiin kohdistuvien hyökkäyksien taustalla on useammin psykologis-kriminologiset syyt, kuin sosioekonomiset syyt huolimatta siitä, että köyhyys pahensi tilannetta useimmissa tapahtumissa. Tutkimuksen mukaan lastensuojelussa olisi tärkeää parantaa työntekijöiden riskien arviointia. (Prtichard, Davey & Williams 2013.) Lapsiin kohdistuvien henkirikosten ehkäisemiseen tarvitaan moniammatillista yhteistyötä, koska lastensuojelussa ei voi kaikilla työntekijöillä olla esimerkiksi psykiatrista osaamista. Toinen asia on mahdollinen yhteistyö vankeinhoidon kanssa, koska lapsen suurentunut riski joutua henkirikoksen uhriksi liittyy perheen miesten väkivaltatuomioihin.

Sosiaalityö on merkittävässä asemassa lasten kaltoinkohtelun huomioimisessa. Vuonna 2012 puhuttiin paljon julkisuudessa 8-vuotiaan Eerikan surmasta, jonka tekivät Eerikan isä ja isän naisystävä. Eerika oli kokenut pitkäaikaista kaltoinkohtelua ja hän oli ollut lastensuojelun asiakas.

Eerika oli ollut monien eri sosiaali- ja terveysalan viranomaisten kanssa tekemisissä. Eerikan tapauksesta alkoi laaja keskustelu lastensuojelun tilasta Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän, joka selvitti lastensuojelun tilaa ja antoi myös toimenpideehdotukset. (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013.) Eerikan tapauksen on ajateltu vaikuttaneen myös vuonna 2014 sosiaalihuoltolain uudistukseen liittyen esimerkiksi eri alojen ammattilaisen velvollisuuteen ilmoittaa lapsen kaltoinkohtelusta suoraan poliisille.

Eerikan tapauksen kaltaisia rikoksia, joiden jälkeen on käyty laajaa keskustelua lastensuojelun tilasta ja jotka ovat johtaneet muutoksiin sosiaalialalla sekä laissa, on tapahtunut myös muualla. Iso-Britanniassa ovat sosiaalityötä ja lastensuojelua muuttaneet Victoria Climbien ja Baby P:n tapaukset. Victoria Climbe oli 8-vuotias lapsi, joka kuoli vuonna 2000 Isossa-Britanniassa huoltajiensa surmattua hänet. Lapsi oli ollut tekemisissä terveydenhuollon ja lastensuojelun kanssa mutta kummatkaan instanssit eivät olleet puuttuneet lapsen kaltoinkohteluun. Tapauksen hoitamista lastensuojelussa kritisoitiin paljon ja se johti tutkintaan sekä muutoksiin sosiaalipalveluiden rakenteissa, johtamisessa ja lainsäädännössä. (Parton 2011, 865.) Vuonna 2008 äidin miesystävä surmasi 1,5-vuotiaan Peter Connellyn, jota sai tapauksen jälkeen julkisuudessa nimen ”Baby P”. ”Baby P” oli ollut myös useiden viranomaisten kanssa tekemisissä mutta hänen kaltoinkohtelua ei oltu huomattu, kyseinen tapaus sai myös laajaa julkisuutta ja synnytti uuden aallon, jossa kritisoitiin lastensuojelua ja sosiaalihuoltoa. Kummankin tapauksen yhteydessä erotettiin työntekijöitä, sekä viranomaisia. (Parton 2011, 867-868.) Victoria Climben tapaus synnytti *Every Child Matters* nimisen poliittisen ohjelman, jonka mukaan muun muassa jokaisella lapsella on oikeus erilaisista taustoista sekä olosuhteista huolimatta turvaan, terveyteen sekä mahdollisuus nauttia elämästä (ECM, 2003). Vuonna 2004 voimaan tuli *Children Act*-laki, jonka päivittämiseen liittyi myös *Every Child Matters*-ohjelma. Laki piti sisällään tiukempaa lainsäädäntöä liittyen lastenhoitopalveluihin, adoptioon, sijaishuoltoon ja lapsiin kohdistuviin rikoksiin. (Children Act, 2004.) Lapsiin kohdistuneet henkirikokset koskettavat ihmisiä ja saavat laajaa julkisuutta. On tärkeää, että epäkohtiin lastensuojelussa puututaan mutta myös kohtuutonta, että muutoksiin tarvitaan tapauksia, jossa lapsi joutuu henkirikoksen uhriksi.

2.4 Äitien lapsiin kohdistamat henkirikokset

Käsittelen tässä luvussa Suomessa tehtyjä tutkimuksia liittyen äitien lapsiin kohdistamiin henkirikoksiin. Jokaisessa maassa voi olla omanlaisia piirteitä liittyen kyseiseen aiheeseen mutta myös yhtymäkohta. Tutkimukseni tapaus liittyy ilmiönä nimenomaan suomessa tapahtumiin lapsensurmiin, jonka takia olen halunnut käyttää tässä osiossa suomalaisista äideistä tehtyjä tutkimuksia. Kansainvälisesti äitien lapsiin kohdistuvia henkirikoksia on tutkittu muun muassa psykiatrian (Hatters-Friedman & Resnick, 2007), psykologian (McKee 2006), ja lain (Bartels & Easta 2013) näkökulmasta.

Suomalaisessa tutkimuksessa liittyen perheenjäsenen tekemiin lapsen väkivaltakuolemiin äidit surmasivat useammin vastasyntyneitä ja pieniä lapsia. Isien tekemissä lapsen surmissa isä surmasi yleensä koko perheen tai useampia lapsia. Äitien ja isien lapsiinsa kohdistuneet surmat ovat hyvin erityyppisiä. Korkea stressi, depressio sekä altruistiset tarkoitusperät olivat tekojen taustatekijöinä surmissa, joissa äiti oli tekijänä. (Kauppi ym. 2010, 234-235.) Haapasalo ja Petäjä (1999) ovat tutkineet äitien elämäntilanteita, jotka ovat surmanneet tai yrittäneet surmata lapsensa. Lapsen kohdistuvat henkirikokset, joissa äiti on toiminut tekijänä, voidaan luokitella kahteen eri tyyppiin: vanhemman lapsen surmiin ja vastasyntyneen surmiin eli lapsensurmiin. Luokittelussa erotetaan monesti laajennetut itsemurhat, kuolemaan johtaneet pahoinpitelyt sekä psykoottiset teot. (Haapasalo 1999, 133.) Iältään vanhemman lapsen surmanneilla äideillä esiintyi enemmän psyykkisiä oireita, kun niillä, jotka olivat surmanneet vastasyntyneen. Heistä puolet oli saanut ennen surmaa ammattiapua. Kyseinen ero voi liittyä siihen, että iältään vanhemman lapsen surmanneet olivat kertoneet ongelmistaan läheisilleen ja vastasyntyneen surmanneet eivät kertoneet ongelmista kenellekään ja salasivat raskauden. (Haapasalo ja Petäjä 1999, 140.) Äidin psyykinen oireilu on siis eräs riskitekijä äitien lapsiin kohdistuneissa henkirikoksissa. Tutkimuksen mukaan lapsensa surmanneista äideistä oli lähes kolmannes saanut psykiatrista hoitoa. Merkittävää on myös, että melkein puolissa tapauksista viranomaiset olivat puuttuneet perheen tilanteeseen ennen tekoa. (Putkonen, Weizmann-Helenius & Eronen 2009.)

Haapasalon ja Petäjän tutkimuksen mukaan vastasyntyneen murhasta tuomitut äidit olivat nuoria naisia, jotka elivät lapsuudenperheessään tai yksin. He olivat salanneet raskautensa ja synnytys tuli yllätyksenä ja monesti läheisilläkään ei ollut tietoa raskaudesta. Kaksi äideistä synnytti sairaalassa ja muut kotona äkkiarvaamatta. Kuusi äideistä ajatteli, että lapsi oli syntynyt kuolleena. He olivat sekavassa tilassa, jättivät vauvan hoitamatta ja piilottivat ruumiin. Muut äidit surmasivat lapsensa aktiivisemmin. Naiset eivät osanneet selittää tekoaan jälkeenpäin. (Haapasalo ja Petäjä 1999, 142.) Vanhemman lapsen surmanneet äidit olivat iältään vanhempia, toimivat kotiäiteinä ja olivat yleensä naimisissa. He olivat ennen surmatekoa pyrkineet huolehtimaan lapsestaan tarkasti. Surmatut lapset olivat useimmiten alle 4-vuotiaita ja yleisin surmatapa oli lapsen hukuttaminen ammeeseen. Näillä äideillä oli useimmiten stressitekijöitä, jotka liittyivät elämäntilanteeseen. (Haapasalo ja Petäjä 1999, 143-144.) Vanhemmilla ja nuorilla äideillä on erilaiset tekijät lapsensurmien taustalla ja erilaiset elämäntilanteet. Tämän takia surmien ennaltaehkäiseminen voi olla myös haastavaa. Muita syitä lapsensa surmaamiseen ovat olleet stressi, väsymys, psykoottiset syyt, puolison kanssa riiteleminen sekä pelko hylkäämisestä (Putkonen ym. 2010).

Vastasyntyneen ja vanhemman lapsensa surmanneille äideille yhteistä oli lapsena koettu kaltoinkohtelu. Haapasalon ja Petäjän mukaan naisille jotka ovat kokeneet kotona lapsena kaltoinkohtelua, olisi hyötyä omasta interventio ohjelmasta. Ohjelmassa voitaisiin tarjota malleja vastata lapsen tunteisiin ja tarpeisiin, sekä kiintymyssuhteen lujittamiseen. Heidän mukaansa perusterveydenhuollon palvelujärjestelmällä Suomessa olisi hyvät mahdollisuudet perheiden kriisitilanteisiin tarttumisessa. (Haapasalo ja Petäjä 1999, 149.) Kyseinen interventio ohjelma olisi varmasti hyödyllinen mutta haasteena voi olla, kuinka kyseisistä ongelmista kärsineet naiset löydettäisiin ohjelmaan. Toistaiseksi kyseisen ohjelman puuttumisen takia neuvolapalveluilla on tärkeä osa pienten lasten äitien mahdollisen oireilun huomaamisessa.

Minna Nikunen on sosiaalipsykologian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa* (2005) tutkinut, kuinka kulttuurissamme tapauksissa, joissa henkirikoksen tehnyt on myös surmannut itsensä, kerrotaan julkisuudessa. Tutkimuksessa on paneuduttu väkivallan tekijyyden ja vastuun kysymyksiin. Nikunen sivuaa tutkimuksessaan myös naisen ja äitien tekemiä rikoksia. Erilaiset arvioinnit, luokittelut tai tulkinnat naisen tekemästä väkivallanteosta perustuvat sukupuoleen liittyviin yleisiin käsityksiin ja ne eivät ole sattumanvaraisia. (Nikunen 2005, 47.) Samalla naiset homogeenistetaan ja saman teon takana ei nähdä useita eri syitä,

jotka ovat johtaneet tekoon. Nainen nähdään oman ruumiin ja sen tuottamien biologisten toimintojen uhrina.

Isompien lasten surmaaminen konstruoidaan tuomittavampana, se ei ole ymmärrettävää tai naisellista, kun taas pienen lapsen surmaaminen voidaan nähdä ymmärrettävänä ja liittyvän patologiaan äidin vaistoihin, sekä biologiaan. (Nikunen 2001, 178.) Tästä kertoo ehkä myös suomen laki, koska vastasyntyneen surmaamiseen liittyy lieventäviä tosiseikkoja, toisin kuin täysi-ikäisen. Naisen rikollisuuden kohdalla lapsensurma on rikos, josta tiedetään motiivi ja tausta. Kyseiset asiat sisältyvät rikosnimikkeeseen ja tekijänä tiedetään olevan äiti ja uhrina vastasyntynyt. Teon syyksi kuvataan uupumus ja ahdistus, jotka ovat aiheutuneet synnytyksestä. (Nikunen 2009, 278.) Naisen ollessa uhri tai tekijänä väkivallanteossa saatetaan pohtia, onko nainen viaton uhri, vähemmän viaton uhri, olosuhteiden uhri tai tekijänä paha. Tällöin ajatellaan tiettyä käsitystä naisesta tai tietynlaisista naisista. Yhtenä esimerkkinä edeltävästä on lapsensurma, jonka rikosluokassa huomioidaan mahdollisuus äidin synnytyksen jälkeiseen sekavaan mielentilaan. (Nikunen 2005, 48.)

Naisten tekemiin murha-itsemurhiin ja lapsensurmiin suhtaudutaan kaksijakoisesti. Nainen nähdään joko kostavana vaimona, joka ajattelee lapsensa parasta tai käyttää lapsiaan välineenä tai altruistinen äiti. Naisen surmatessa lapsensa, ajatellaan että nainen ainakin ajattelee murhaavan myös itsensä. Miehen surmatessa lapsensa ihmetellään miksi hän ei surmannut myös vaimoaan. (Nikunen 2005, 290-295.) Tämä kertoo naisiin ja miehiin liittyvistä erilaisista kulttuurisista odotuksista. Naisen käytös määritellään usein äitinä, vaimona tai isoäitinä olemisen kautta, jolloin hänen identiteettinsä rakentuu suhteessa johonkin toiseen, kun itseensä.

2.5 Lapsensurma tabuna

Tabulla on epäpyhä luonne, joka liittyy sen pahaan. Ihmistä, joka on määritelty pahaksi, voidaan käsitellä erilaisten rangaistusten, torjunnan tai eristämisen kautta. Teko tai toiminta, jota pidetään tabuna kuten esimerkiksi seksuaalirikos, toimija tai osallinen rajautuu yhteisössä olevissa käytännöissä sellaiseksi, joka on näkymätön ja josta ei saa puhua. Tabu suojaa tällä tavoin homogeenista ryhmää, joka on kunnioitettu ja arvostettu. (Laitinen 2009, 8.) Lapsensurmatapauksessa tekijä rajautuu yhteiskunnasta automaattisesti ulkopuolelle saadessaan teostaan rangaistuksen. Lapsensurma, jonka tekijänä on oma äiti, voidaan pitää tabuna.

Monenlaisia ongelmia on alettu tunnistamaan vasta nykyaikana. Väkivalta, joka kohdistuu lapsiin ja koetaan puuttumista vaativana asiana, on suhteellisen uusi asia. Se liittyy myös tietoisuuteen lapsuudesta erityisenä kehitysvaiheena ja terveen kasvun tärkeydestä. Huomattiin, että vanhemmuuskin voi sisältää pimeitä puolia. (Pohjola 2009, 75; Peltoniemi 1984.) Vanhemmuus on nähty monesti idealisoituna, etenkin äitiys. Lasten hyvinvointi nähdään nykyään meille kaikille kuuluvana asiana, ei perheen yksityisyyteen liittyvänä seikkana. Tabuun tarttuminen ja sen näkyville tuominen tulevat sitä haastavammiksi, mitä isommasta tabusta on kyse (Pohjola 2009, 76). Lasten hyvinvointi koskettaa nykyään laajemmin, kun ennen, mutta siitä huolimatta erityisen vaikeita lapsen kaltoinkohteluun liittyviä asioita voi olla vaikeaa ottaa puheeksi etenkin, jos tekijänä on äiti. Väkivalta ja siihen puuttuminen ovat siis aikaan ja kulttuurin sidoksissa ja sillä tavalla neuvoteltavissa olevia määreitä.

Institutionaalisissa käytännöissä ja arjessa voi olla hankalaa ottaa puheeksi tabuaihteita. Helpompaa voi olla vaieta asia ja kääntää katse pois. (Laitinen 2009, 9.) Sosiaalityössä ollaan useasti tabuaihteiden kanssa tekemisissä. Tämän takia tabujen käsitteleminen tutkimuksessa on tärkeää, jotta tabuluonteisuus aiheiden ympärillä hälvenisi ja tieto kasvaisi. Auttamisjärjestelmässä on aikaisemmin ollut hankaluuksia ottaa puheeksi perheen sisäisinä pidettyjä tilanteita, huolimatta siitä, että selvät merkit väkivallasta ovat voineet olla näkyvissä. Yksityisyyden muuria on ollut vaikeaa ylittää ja auttajilta on voinut puuttua osaamista vaikeiden asioiden kohtaamiseen. (Pohjola 2009, 76-77.)

Kuolema on luonnollisenakin tapahtumana haastava puheenaihe mutta on kun siihen liittyy murha, itsemurha, abortti tai eutanasia, voidaan puhua tabusta. Kyseiset aiheet rikkovat elämän arvon, jota pidetään puhtaana. (Laitinen 2009, 13.) Äidin lapsiin kohdistaman henkirikoksen voidaan ajatella rikkovan niin sanotun elämän arvoa voimakkaasti, koska lapsen elämä on vasta edessä ja äiti on se, kuka kieli lapsille on synnyttänyt maailmaan. Pohjolan mukaan yksityisyyden areenat, jotka ovat suojattu tabuilla ovat pyhä äitiys, pyhä perhe ja pyhä vanhemmuus. Tabuluonteisuus aiheuttaa sen, että auttamisjärjestelmän on vaikeaa päästä niiden instituutioiden sisään. (Pohjola 2009, 86.)

Tabujen avulla luodaan normaliteettia, sekä yhteiskunnallista järjestystä. Tabut eivät ole historiallinen jäännös vaan ne liittyvät ihmisiin ja heidän toimintaan, sekä sanoihin ja asioihin. (Helne 2009, 19.) Pohjola nostaa erääksi esimerkiksi aikakauden tabusta äitien ongelmajuomisen, johon

ollaan palvelujärjestelmässä heräämässä. Äitiys nähdään pyhänä ja hyviä merkityksiä sisältävänä, johon on ollut mahdotonta sisällyttää riippuvuutta alkoholista tai lasten laiminlyöntiä. (Pohjola 2009, 76.) Alkoholiriippuvuudesta ja lasten laiminlyönnistä voi olla vaikeaa saada myös realistista tietoa palvelujärjestelmässä, koska asioita voi olla vaikeaa ottaa puheeksi ja toisaalta on mahdollista, että ihmiset eivät kerro kyseisistä asioista aina rehellisesti.

Ennen tabuja, jotka ovat olleet yksityisyyden suojaamia asioita, tuodaan helpommin julkiseen tarkasteluun. Salaisuuksista on tullut enemmän julkisia. Mediassa voidaan käsitellä muun muassa huostaanottoja, väkivaltakokemuksia ja alkoholismia. Taustoja ja yhteyksiä harvoin tuodaan esille, asioita käsitellään yksilöiden ongelmina. Media vaikuttaa normeihin ja moraalikoodeihin, jotka ovat syvällä kulttuurisissa rakenteissa. (Pohjola 2009, 78.) Tutkimuksessani käsitellään hyvin yksityistä asiaa, jota tulee esille julkisuuden kautta. Tapoja, joilla yksityisiä asioita käsitellään mediassa, on monenlaisia. Sensaatiohakisemmat iltapäivälehdet saattavat lähestyä aihetta eri tavalla kuin asiapainotteisemmat päivälehdet. Rikosuutisissa voi olla toisinaan haasteellista tuoda esille kaikkia taustoja ja merkityksiä, koska esimerkiksi poliisi saattaa jakaa tapahtumista tietoja hyvinkin niukasti. Tämän takia on merkityksellistä, miten tabuista, jotka ovat olleet yksityisyyden suojassa, keskustellaan mediassa.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen, minkälaisia sanomalehdessä olevia keskusteluja ja tekstejä syntyy tapauksesta, jossa äiti surmasi kaksi lastaan Kuopiossa vuonna 2014. Pyrkimykseni on tapaustutkimuksen keinoin pyrkiä syventämään ymmärrystä ilmiöstä. Etsin sanomalehtitekstistä kategorioita ja selontekoja, joiden kautta selitetään Kuopion surmatekoa. Olen myös kiinnostunut, kuinka kategorioilla selitetään tapahtumaa eli luodaan sitä kautta selontekoja tapahtuneesta. Tarkastelen tutkimuksessani myös selontekojen erilaisia luokkia, joita ovat puolustava, oikeuttava, syyttävä ja vastuuttamiseen liittyvä selonteko. (Scott & Lyman 1968.)

Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia selontekoja ja kategorioita Kuopion surmateosta tuotetaan sanomalehtiteksteissä?

3.2 Tutkimusaineisto

Pohdin pitkään tutkimusaineistoa ja päädyin valitsemaan tutkimukseni tapaukseksi vuonna 2014 Kuopiossa tapahtuneen henkirikoksen, jossa äiti surmasi kaksi pientä lastaan. Päädyin kyseiseen tapaukseen, koska siitä seurasi laaja yhteiskunnallinen keskustelu ja se oli tapauksena kiinnostava. Tutkimusaineistona käytän Helsingin Sanomien kirjoituksia tapahtuneesta. Aineistoon sisältyy uutisartikkeleita, haastatteluja, mielipidekirjoituksia sekä pääkirjoitus. Tapahtunutta kommentoivat julkisuudessa useat eri asiantuntijat, kuten kaksi psykologia, psykiatrian erikoislääkäri, entinen kodinhoitaja, kaksi ministeriä, kansanedustaja, Mannerheimin lastensuojeluliiton toiminnanjohtaja, kirkon työntekijöitä, perheen naapurit ja ohikulkijat. Erityisen mielenkiintoisen aineistosta tekee myös se, että äiti itse kommentoi tapahtunutta Helsingin Sanomissa. Tapahtuneesta annetut kommentit ja kirjoitetut tekstit olivat näin ollen hyvin kirjavia ja niiden kautta käsiteltiin myös isoja yhteiskunnallisia ongelmia.

Aloitin aineiston hakemisen Helsingin Sanomien internetsivuilta, jonka kautta pystyi erilaisten hakusanojen avulla etsimään lehden vanhoja sisältöjä. Halusin käyttää sanomalehden sähköistä versiota, koska ajattelen sen saavuttavan monipuolisemmin eri lukijoita, kuin perinteisen sanomalehden. Sähköistä versioita myös päivitettiin tapauksen aikana säännöllisesti ja tarkistettuani paperiversiosta kyseisen ajanjakson Kuopion tapaukseen liittyvät artikkelit, huomasin että sähköisessä versiossa oli aiheesta enemmän, kun paperisessa versiossa. Tästä huolimatta kävin Helsingin sanomien paperisen lehden läpi aikaväliltä 23.11.2014-25.9.2015 ja huomasin, että paperisessa lehdessä oli aiheeseen liittyvä pääkirjoitus, mielipidekirjoituksia sekä muutama muukin artikkeli, joita en ollut löytänyt sähköisen version haulla. Sähköisessä ja paperisessa Helsingin sanomissa oli myös paljon samoja artikkeleita mutta esimerkiksi sähköisessä versiossa julkaistut muutamat haastattelut olivat laajempia, kuin paperisessa versiossa. Olen merkinnyt liitteeseen (Liite 1) käyttämäni aineiston ja numeroinut sen. Käytän kyseisiä numeroita viittaamaan lainauksiin tekstissä. Olen merkinnyt listaan sähköisen Helsingin sanomien päivämäärän sen mukaan, milloin artikkeli on julkaissut, vaikka se olisi päivitetty esimerkiksi seuraavana päivänä. Sähköisen aineiston

edessä käytän kirjainta S ja kun viittaaan paperiseen versioon, käytän kirjainta P.

Aloitin aineiston keräämisen kartoittamalla, minkälaista aineistoa kyseisestä aihepiiristä löytyy eri hakusanoilla. Aluksi laitoin hakusanaksi ”lapsensurma”, jota kautta tuli 23 osumaa. Kyseiset osumat liittyivät laajasti aihepiirin eri tapauksiin. ”Lapsenmurha” nimityksellä tuli kolme osumaa. Huomasin hakuja tehdessäni, että on tärkeää hakea aineistoa oikeilla nimillä. ”Kuopion lapsensurma” haulla löysin vain kaksi osumaa ja Kuopion ”lapsenmurha” haulla löysin myös vain kaksi osumaa. Tarkastelin löytämiäni artikkeleita ja huomasin, että tapahtumasta kirjoitettiin ”Kuopion perhetragediana”, jolloin haulla löytyi 22 artikkelia ja kolme mielipidekirjoitusta. Artikkelit on haettu sähköisestä Helsingin sanomista aikaväliltä 22.11.2014-21.9.2015. Lisäksi olen täydentänyt aineistoa paperisesta Helsingin sanomista yhdellä pääkirjoituksella, viidellä artikkelilla ja kuudella mielipidekirjoituksella.

Tutkimukseni aineisto ei ole kovin laaja mutta ajattelen, että se on riittävän laaja, jotta tutkittavasta ilmiöstä saa tarpeellisen irti ja pystyn vastaamaan esittämäni tutkimuskysymykseen. Toisaalta aineiston käytettävyys ja hallittavuus ovat helpompia, jos aineisto ei ole kovin suuri. Valmiilla aineistolla on puolensa mutta samalla se on myös omalla tavallaan joustamaton. Sanomalehtiteksteissä on mielenkiintoista, kuinka yhdestä tapahtumasta alkaa keskusteluketjuja, jotka voivat johtaa täysin muihin aihepiireihin. Esittelen seuraavaksi sanomalehteä tutkimuksen kontekstina.

3.3. Sanomalehti tutkimuksen kontekstina

Valitsin sanomalehden tutkimusaineistoksi, koska sanomalehtien voidaan ajatella kuvaavan ja rakentavan ympäröivää todellisuutta. Sanomalehdistä päädyin Helsingin Sanomiin, joka tavoittaa päivittäin levikillään melkein 300 000 tuhatta ihmistä päivittäin. Helsingin sanomat valitsin sen laajan levikin lisäksi myös siksi, koska se on lehtenä monipuolinen ja sillä on vahvat perinteet suomalaisena tasokkaana sanomalehtenä. Vaikka Helsingin Sanomat on pääkaupunkiseudulla ilmestyvä viikkolehti, luetaan sitä myös ympäri suomea. Se ilmestyy joka päivä paperisena versiona ja sen lisäksi on olemassa sanomalehden sähköinen versio, jossa toisinaan on myös kuvattuja haastatteluja. Neloskanava esittää lisäksi HS-uutisia päivittäin. Helsingin sanomat on myös pohjoismaiden suurin sanomalehti. Huolimatta siitä, että sanomalehden suosiota ovat entistä enemmän jakamassa sosiaalinen media, on se yhä suosittu ajanviete. Suomalaiset ovat lukeneet perinteisesti

sanomalehtiä paljon, vaikka aika jota käytetään päivittäin lehden lukemiseen, on vähentynyt. Neljä viidestä aikuisesta suomalaisesta lukee sanomalehtiä päivittäin. Väkilukuun verrattuna suomessa ilmestyy paljon päivälehtiä. (Kunelius 2010, 111.) Sanomalehtiä luetaan yhä enemmän sähköisesti, jonka takia voidaan ajatella lehtien olevan myös entistä enemmän kaikkien luettavissa.

Helsingin Sanomilla on merkittävä asema suomalaisessa mediakentässä. Sitä luetaan valtakunnallisesti ja se määrittää paljon vallitsevia puheenaiheita. Tästä kertoo myös kysely suomalaisten päätöksentekijöiden mediakäytöstä, jossa Helsingin Sanomat nousi omaan luokkaansa. Helsingin sanomia ja Yleisradion pääuutislähetystä seurasi 80 prosenttia päätöksentekijöistä. Helsingin Sanomia lukemalla varauduttiin siihen, mistä kanssapäättäjät ajankohtaisesti keskustelevat. Lehden sivuilla eliitti myös kertoi puhuttelevan toisiaan, joka vastaajien mukaan kertoi lehden korkealaatuisuudesta lehden journalismissa ja julkisessa keskustelussa. (Kunelius 2010, 266.) Helsingin Sanomat nauttii siis laajamittaista arvostusta myös päätöksentekijöiden keskuudessa, joka kertoo luottamuksesta lehteä kohtaan ja siitä, että lehti on merkittävässä asemassa puheenaiheiden synnyttäjänä.

Helsingin sanomien valintaan vaikutti myös se, kuinka haastavasta aiheesta on kysymys. Minulle on tärkeää, että tutkimaani tapausta sen aiheen arkaluonteisuuden takia käsitellään asiallisesti, ei sensaatiohakuisesti. Väkivaltaiset, jollakin tavalla normaalista poikkeavat ja järkyttävät surmateot ovat sanomalehdille tyypillistä materiaalia. Lehdet kuvaavat henkirikoksia eri tavoin, iltapäivälehdet sensaatiohakuisemmin, kun kuin päivälehdet. Iltapäivälehtien kuvaamasta väkivallasta vuosien 1980-2000 välisenä aikana tehdyn tutkimuksen mukaan väkivaltaa on painotettu siitä huolimatta, että väkivalta yhteiskunnassa on jonkin verran vähentynyt (Kivivuori, Kemppe & Smolej 2002, 38). Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että vuosikymmenten aikana on lisääntynyt voimakkaasti kuvien esittäminen väkivalta-aiheisten otsikoiden yhteydessä. Väkivallan esittäminen etusivulla on visualisoitunut. (Kivivuori ym. 2002, 83.)

Faircloughin mukaan mediatekstit eivät vain ”heijasta todellisuutta” kuten monesti saatetaan väittää. Mediatekstit luovat omia muunnelmia todellisuudesta ja ne vaihtelevat sen mukaan, mitkä ovat tekstin tuottajien yhteiskunnalliset edut, päämäärät ja asemat. Muunnelmat syntyvät sitä kautta, kun tehdään valintoja tekstiä tuottaessa. (Fairclough 1997, 136.) Sanomalehteä kirjoittavat toimittajat, joilla on omat näkökulmansa ja toimitukselliset lähtökohdat kirjoittamiseen. On myös

huomion arvoista, mitkä ovat tutkimusaineiston muodostavan lehden taustavoimat. Esimerkiksi Helsingin sanomat omistaa Sanoma Media Finland, joka kuuluu Sanoma-konsernin ja jonka liikevaihto vuonna 2016 oli 1 639, 1 miljoonaa euroa (Pörssitiedote). Journalismilla on moninaisia tehtäviä yhteiskunnassa. Toimittajat tulkitsevat ja selittävät tapahtumia, yrittävät saada ihmisiä toiminaan tietyillä tavoilla, sekä näkemään asiat omalla tavallaan. Toimittajat eivät siis vain selosta tapahtumia. Viihdyttäminen on myös eräs seikka lehtijutuissa. (Fairclough 1997, 120.)

Mediaa ja sen tarjontaa valvotaan institutionaalisesti ja on yleistä, että esille pääsevät tahot joilla on kulttuurista, poliittista tai taloudellista valtaa (Fairclough 1997, 58). Median vallasta on esitetty kahdenlaisia näkemyksiä. Ensimmäisen mukaan media on tärkeä vallankäyttäjä, joka käyttää omaa ”medialogiikkaa”, jonka kautta palkitsee sekä tuomitsee asiakysymyksiä ja henkilöitä. Sillä tavalla media myös syrjäyttää valtaa, jota on poliittisella järjestelmällä ja hallintokoneistolla. Toisen näkemyksen mukaan media toistaa valtakeskukset, kuten talouden ja politiikan näkemyksiä, jolloin sillä ei ole kovinkaan paljoa itsenäistä valtaa. (Kunelius ym. 2010, 58.) Median vallan voidaan ajatella olevan muuttumassa sosiaalisen median ottaessa valtaa yhä enemmän perinteisiltä medioilta. Nykyään korostuu myös mediakriittisyys ja saatetaan käydä laajamittaistakin keskustelua journalistiikkaan liittyvistä esimerkiksi poliittisista vaikuttimista. Suomessa hyvää journalistista tapaa tulkitsee Julkisen sanan neuvosto, joka on määritellyt esimerkiksi journalistin eettiset ohjeet.

3.3 Analyysimetodi

Lähestyn aineistoa kategoria-analyysin ja selontekojen analyysin kautta. Kategoria-analyysissa olen kiinnostunut, millaisia kategorioita muodostuu ilmiöstä sanomalehtiteksteissä. Selontekojen analyysin kautta yritän selvittää, minkälaisia selontekoja julkiseen keskusteluun osallistuvat antavat ilmiölle ja kuinka he perustelevat niitä.

Ihmisten, sekä asioiden luokittelemista ja nimeämistä kutsutaan kategorisoinniksi. Nimeämisen ja luokittelun kautta myös tuotetaan kategorioita. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 42.) Luokittelemme toisia ihmisiä ja itseämme eritavoilla muun muassa opiskelijoihin, työssäkäyviin, eläkeläisiin, kaupunkilaisiin ja maalaisiin. Jaamme ryhmiin tavaroita ja yhteiskuntia, vaatteita luokitellaan käyttötarkoituksen sekä merkkien kautta. Kyseisiä luokitteluja kutsutaan kategoria-

analyysissa kategorisoinniksi tai kategorisaatioksi. Kategorioiksi kutsutaan nimeämisiä, joita syntyy luokitteluiden pohjalta. Ihmiset voivat valita, mitä kategorioita ottavat milloinkin käyttöön, jonka takia kategorioita tulisi tutkia paikallisesti todellistuvina tekoina. Tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisin seurauksin kategorioita otetaan käyttöön ja missä tilanteissa. (Juhila ym. 2012, 18-19.) Tutkimuksessani on tarkoitus selvittää, minkälaisia kategorioita otetaan esille Kuopion surmateosta puhuessa. Kategoriat tulevat esille julkisessa keskustelussa, jota käydään lehtien sivuilla ja tekoa taustoittavissa toimittajien kirjoittamissa uutisartikkeleissa. Selonteolla (accounts) tarkoitetaan lausumaa, joka liittyy sosiaaliseen toimintaan. Sen kautta selitetään käyttäytymistä, joka on yllättävää tai odottamatonta (Marvin B. Scott ja Stanford B. Lyman 1968, 46). Aineistossani annetaan lausumia Kuopion surmatekoon liittyen eli selontekoja. Selontekojen antajina toimivat asiantuntijat, viranomaiset ja kansalaiset.

Kategoria-analyysi liittyy voimakkaasti etnometodologiaan (Juhila ym. 2012, 17). Etnometodologisessa lähestymistavassa tutkija on kiinnostunut siitä, miten ihmiset selittävät ja kuvaavat odottamattomia ilmiöitä ja rakentavat ilmiöistä ongelmia (Eglin & Hester 2003, 4). Kun kategorisoimme toisia ihmisiä, tulee esille yhteisiä tunnuspiirteitä, jotka ovat kulttuurisesti jaettuina. Kategoria-analyysissa ollaan myös kiinnostuneita siitä, minkälaisia tunnuspiirteitä ja kulttuurisesti jaettuina merkityksiä tietynlaisten kategorioiden käyttö erilaisissa tilanteissa herää herättää henkiin. Lisäksi ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisia muunlaisia kategorisointeja olisi voitu tehdä erilaisin seurauksin. Esimerkiksi kategoria syrjäseudun asiakas saa erilaisia merkityksiä, jos asiasta puhuu poliitikko television vaaliväittelyssä kertoen jonkun väestönosan huono-osaisuudesta, kun jos siitä kertoo toisenlaisen elämäntavan omaksunut vapaaehtoisesti asutuskeskuksesta pois muuttanut. (Juhila ym. 2012, 19-20.) Tarkoituksena on kiinnittää tutkimuksessani huomiota myös siihen, minkälaisissa tilanteissa otetaan tietynlaisia kategorioita esille ja minkälaisia merkityksiä näille kategorioille annetaan.

Sosiaali- ja ihmistieteissä on tutkittu pitkään erilaisia ongelmia. Kategoria-analyysissa tutkija ei määritä ongelmia vaan tutkii kuinka ihmiset rakentavat yhteisessä toiminnassaan ja tunnistavat niitä. (Suoninen 2012, 130.) Normaaleina pidetään toistuvia kanssakäymisen tapoja, sekä rutiineita. Normaaliuus tuottaa moraalista järjestystä, joka on kulttuurista tietoa siitä, kuinka eri tilanteissa toimitaan ja käyttäytyään. Erilaiset rutiininomaisesti toistuvat kategoriajäsenyydet, kuten joukkoliikenteen matkustaja tai vanhainkodin vierailija ovat itsestäänselvyksiä. Jäsenyyksiä on

monenlaisia ja niitä yhdistää ennakoitavuus ja tuttuus. (Juhila ym. 2012, 82–83.) Oletamme tiettyyn kategoriaan kuuluvan käyttäytyvän tietynlaisesti, näin paljastuvat helposti myös yhteiskunnan normit ja esimerkiksi vanhempien oletetaan toimivan tietynlaisesti suhteessa lapseen.

Kategorioilla on suuri selitysvoima (Juhila 2012, 151). Sen takia, kun odottamatonta tapahtuu, kutsutaan juuri kategorioita selittäjiksi. Samantekevää ei ole poliittisten ja yhteiskunnallisten seurausten takia, mitä kategoriaa selityksineen vahvistetaan. (Juhila 2012, 152-153.) Tarkastelen tutkimuksessani, kuinka kategorioiden kautta luodaan selontekoja tarkastelemastani ilmiöstä. Katteoria, joka houkuttelee esiin, liittyy niihin ominaisuuksiin tai leimoihin, joita liitämme tiettyihin ryhmiin. Ryhmien kautta voidaan perustella monenlaisia asioita, ryhmiä voivat olla esimerkiksi miehet, juutalaiset, rikolliset tai oikeistosiiven edustajat. Moraalinen selontekovelvollisuus lankeaa helposti sille osapuolelle, jota syytetään tai syyllistetään. (Juhila 2012, 153.) Tärkeää on myös huomioida, mistä positiosta ongelmia selitetään, joka liittyy siihen, kuinka ihmiset asettuvat suhteessa ongelmaan. (Juhila 2012, 157).

Yhteiskunnassa epätoivotut toiminnot määrittyvät pitkissä keskusteluketjuissa sosiaalisiksi ongelmiksi ja niistä puhutaan siitä näkökulmasta, että niistä olisi päästävä eroon ja taisteltava niitä vastaan. Esimerkiksi työttömyyttä, rasismia, syrjäytymistä, rikollisuutta ja väkivaltaa pidetään isoina yhteiskunnallisina ongelmina. Ongelmatilanteiden taustalle voidaan paikantaa isoja ongelmia, väkivallasta puhuessa voidaan viitata syrjäytyneisyyteen tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen. (Juhila 2012, 145.) Tutkimuksessani sosiaaliset ongelmat paikantuvat perheiden huonovointisuuteen, sosiaalipoliittisiin päätöksiin ja yksilön mielenterveysongelmiin. Aineistossa ei viitata yksilön syrjäytyneisyyteen tai rikollisuuteen, todennäköisesti sen takia, koska tekijänä on poikkeuksellisesti nainen ja äiti. Kun päivittäin toistuvat rutiinit eivät etene suunnitellusti, paljastuu moraalinen järjestys. Moraalisen järjestyksen särkyessä syntyy seurauksia. Rikkomusta tulee selvittää, jolloin on annettava selonteko. Moraalinen järjestys ja järjestyksen murtuminen liittyy läheisesti kategorioihin. Jokaiseen kategoriaan liittyy velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka rakentavat rutiineita ja moraalista järjestystä. Jos oikeuksiin suhtaudutaan välinpitämättömästi tai velvollisuuksia laiminlyödään, synnytetään selontekovelvollisuus. (Juhila 2012, 133-134.)

Juhila (2012, 141) kutsuu odotusten ja toiminnan vastaamattomuuden synnyttävää tilannetta ongelmaksi. Esimerkiksi Juhila nostaa 2000-luvun lopun kouluampumiset. Yleisen kulttuurisen

ymmärryksen mukaan koulunkäynnin on sujuttava rutiinien mukaan ja koulun pitää olla turvallinen paikka. Koulutyön keskeyttävä opettajien ja oppilaiden ampuminen rikkoo moraalisen järjestyksen ja syntyy kuilu normiodotusten ja väkivaltaisen toiminnan välille. Kouluampuminen määrittyy ongelmaksi, josta käydään monenlaista yhteiskunnallista keskustelua, joka pitää sisällään ristiriitaisia selontekoja. (Juhila 2012, 141–142; Salonen 2010.) Tutkimuksessani voidaan ajatella yleisenä kulttuurisena ymmärryksenä, että äiti on se joka pitää huolta ja hoivaa lastaan. Lapsensurma on vastoin tätä kulttuurista ymmärrystä ja se rikkoo moraalisen järjestyksen. Samalla tavalla kuin kouluampumisissa, asia määritetään ongelmaksi ja siitä käydään laajaa yhteiskunnallista keskustelua.

Selonteissa ei aina paheksuta tai sanktioida ongelman syyllistä, joka on tehnyt odottamattoman teon. Ongelmaa selitetään usein monesta eri näkökulmasta ja kuilua yritetään tehdä ymmärrettäväksi. Selontekoja voivat antaa tekojen tekijät ja niitä lähellä olevat. Erilaiset yhteiskunnalliset toimijat voivat antaa selontekoja eri positioista käsin. (Juhila 2012, 142.) Moraaliseen tulkintaan osallistuvat ihmiset rakentavat kyseessä olevaa ongelmaa. Kaikki, joka toteuttavat, kuvaavat ja selittävät ongelmallista toimintaa, ovat osallisia. (Juhila 2012, 142.) Ongelmien yhteistoiminnallisesta tuottamisesta ollaan kiinnostuneita silloin, kun ongelmien rakentamiseen osallistuu useita osallisia. Tuottamista tapahtuu vuorovaikutuksessa, joka on kasvokkaista sekä vuorovaikutusketjuissa, jotka ovat pidempiä ja joita käydään esimerkiksi julkisuudessa tapauksista, joissa on useita henkilöitä kuollut onnettomuudessa. Kuvatunlaiset ketjut muodostuvat puheenvuoroista ja selonteista, jotka rakentuvat toistensa varaan ja haastavat toisiaan. Tällä tavoin asiaa, jota ei ole osattu ennustaa, yritetään ymmärtää sekä tehdä selontekoja. Keskustelut voivat myös muuttua ja aletaankin keskustella siitä, onko toiminta loppujen lopuksi ollutkaan niin odottamatonta. Varsinaisen ongelman käsittelyn sijasta aletaankin keskustella taustalla olevasta vieläkin suuremmasta ongelmasta. (Juhila 2012, 144.) Tutkimuksessani vuorovaikutusketju syntyy sanomalehtien sivuilla ja ketjujen syntymiseen vaikuttaa, ketkä ovat haastatteluiden kohteina eli keille annetaan puheenvuoro kommentoida ja selittää asiaa. Aion tuoda tutkimuksessani esille, minkälaisista suuremmista ongelmista aleteen puhumaan ja miten niistä puhutaan.

Marvin B. Scott ja Stanford B. Lyman (1968) ovat jakaneet selontekoja erilaisiin luokkiin. Puolustavassa (excuse) selonteossa tuomitusti tai oudosti käyttäytyvä puolustaa tekoaan, vaikka

myöntää tehneensä väärin. Hän etsii syyn itsensä ulkopuolelta. Oikeuttavassa selonteossa (justification) toimija ei myönnä tehneensä väärin, hän oikeuttaa toimintansa tuomalla esille sen hyödyllisyyden. Syyttävässä selonteossa (blame) ongelmallista käyttäytymistä selitetään toimijan omalla syyllä. Vastuuttamiseen (responsibility) liittyvässä selonteossa määritellään sitä, kenelle vastuu selitettävänä olevasta toiminnasta kuuluu.

3.4 Tapaustutkimus

Tyypillistä tapaustutkimukselle on, että tuotetaan yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta. Tavoitteena on kuvata ilmiötä ja usein menetelmät joilla aineistoa kerätään, ovat monipuolisia. Tapaustutkimusta voi tehdä monilla tavoin, jonka takia sitä on vaikeaa määritellä yksiselitteisesti. Tapaustutkimukselle olennainen piirre on, että aineisto muodostaa kokonaisuuden eli tapauksen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190.) Tapaustutkimuksessa tarkastellaan yleensä vain yhtä tapahtumaa ja ilmiötä tai tapahtumakulku on tutkimuksen kohteena. Sen avulla on mahdollisuus kuvata perusteellisesti tutkittavaa ilmiötä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9.) Tutkimukseni kuvaa yhtä tapausta ja pyrkimykseni on syventyä tähän tapauksesta syntyvää mahdollisimman tarkasti ja laajentaa näin ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä.

Tapaustutkimus soveltuu hyvin vastamaan kysymyksiin miten ja miksi. Tarkoituksena on kasvattaa ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta. Tapaustutkijalla on usein tunne siitä, että tutkittava tapaus on jollakin tavalla merkittävä mutta sen merkittävyys paljastuu usein vasta tutkimuksen edetessä. (Laine ym. 2007, 10.) Perimmäinen tavoite tapaustutkimuksessa on tehdä ymmärrettäväksi tutkittava tapaus. Tapauksia voidaan haluta kuvata niiden itsensä takia tai käyttää esitutkimuksessa. Sen avulla voidaan haluta selittämään tai kuvata jotakin ilmiötä. Mahdollista on myös, että tapaustutkimuksen tavoitteena on tulosten avulla yleistää samanlaisiin tapauksiin (Laine ym. 2007, 31.) Jokainen sanomalehdessä uutisoitu perhesurmatapaus on omanlaisensa mutta on mahdollista, että keskusteluissa perhesurmista toistuvat samat asiat ja teemat liittyen siihen, kuinka aihetta lähestytään ja kuinka sitä käsitellään. Kyseisille tapauksille on tyypillistä, että keskusteluun pyydetään usein eri alan ihmisiä ja keskustelun kautta sivutaan suurempia yhteiskunnallisia ongelmia.

Tapaustutkimuksessa arvioidaan sitä, kuinka yleisempiä tulkintoja ja näkökohtia voidaan havaintojen perusteella esittää ilmiöiden merkityksestä ja luonteesta (Peltola 2007, 111). Tutkimuksestani tekee tapauksen siitä alkanut julkinen keskustelu, joka kertoo myös tapauksen merkittävydestä. Vaikka kyseessä on vain yhdestä tapauksesta, on se nostanut esille useita eri asioita ja teemoja. Kyseinen tapaus kertoo vallitsevasta ajasta myös laajemmin, koska tapauksen synnyttämän keskustelun kautta käsitellään monia ajankohtaisia asioita.

Tapauksen rajaaminen on yksi tärkeimmistä ja haastavammista asioista tapaustutkimuksessa, koska tapauksia on mahdollista lähteä tarkastelemaan useasta eri lähtökohdasta sekä näkökulmasta. (Malmsten 2007, 57.) Olen pyrkinyt rajaamaan aineistoni mahdollisimman tehokkaasti ja aineiston rajaaminen onkin haastavaa. Olen lukenut myös muista samankaltaisista tapahtumista ja aluksi ajattelin, että olisin vertaillut samankaltaisia perhesurmiin liittyviä sanomalehtitekstejä toisiinsa. Tulini kumminkin siihen lopputulokseen, että pystyn kuvailemaan ja saan tutkittavasta ilmiöstä paremmin selville keskittymällä vain yhteen tapaukseen. Rajasin siis aineiston koskemaan vain yhtä tapauksia, koska koin että liian laaja aineisto olisi rajoittanut aiheen käsittelyä ja olennainen olisi voinut hukkuu aineiston laajuuden takia. Aineiston valintaa sekä keräämistä voidaan käyttää rajaamaan tutkimusta. Erilaisten aineistojen kerääminen ja ajatus tutkimuskohteeseen perinpohjaisesti tutustumisesta saattavat suurentaa aineistoa liikaa. Olennainen asia on riittävä aineisto, joka ei kumminkaan ole liian laaja. (Malmsten 2007, 49-50.)

Tapaustutkimukselle on olennaista, että sen kautta on mahdollista tavoitella ymmärtää kulttuurista toimintajärjestelmää kokonaisvaltaisesti (Snow & Trom 2002, 154-163). Tapaustutkimuksen kautta on myös mahdollista hahmottaa yhtä ilmiötä useasta eri näkökulmasta, tulkita ilmiöitä jotka ovat kulttuurisesti tai historiallisesti tärkeitä ja tarjota äänen antamista yhteiskunnassa marginaalisille ryhmille (Ragin 1994, 32-33). Tutkimuksessani ei ole tarkoitus antaa ääntä marginaaliselle ryhmälle mutta kuvailla ja tulkita marginaalista ilmiötä. Kyseisen tapauksen tutkimisen kautta on pyrkimys ymmärtää laajemmin yhteiskunnallisia ja kulttuurisia merkityksiä, joita julkisessa keskustelussa sille annetaan. Tapaustutkimuksen onnistuessa tarjoutuu mahdollisuus yleistämiselle. Tilanteen analyysistä nousee uusia tarkastelukulmia ja tärkeitä teemoja eli kokonaisnäkemys. (Leino 2007, 214.)

3.5 Analyysin toteuttaminen

Aineiston sanomalehtiartikkelien sähköisen haun jälkeen tulostin ne paperille ja aloin lukea niitä tarkasti, jotta minulle muodostuisi mahdollisimman monipuolinen kuva aineistosta. Luin samalla myös aineistoa, jonka olin kerännyt paperilehdestä. Luettuani huolellisesti artikkelit läpi, numeroin jokaisen sivun erikseen ja aloin tämän jälkeen alleviivata tekstistä mielestäni tärkeitä asioita tutkimukseni aiheen kannalta. Tein itselleni taulukon, johon keräsin haastateltujen ihmisten kommentteja ja selityksiä liittyen Kuopion surmatekoon. Tässä vaiheessa huomasin, kuinka aineistosta alkoi nousta useita erilaisia teemoja. Aloin tämän jälkeen teemoitella aineistoa. Aineistoa lähdetään usein purkamaan tematisoinnin kautta, teemojen etsiminen auttaa valaisemaan tutkimusongelmia aineistossa. Keskeisten aiheiden etsimisen jälkeen aineistosta voidaan erilaisten teemojen kautta lähestyä tutkimuksen kannalta olennaisia kysymyksiä. Tärkeää on löytää tutkimuksen kannalta tärkeät ja olennaisimmat teemat. (Eskola & Suoranta 1996, 174-175.)

Teemoittelun kautta alkoi tekstistä hahmottua, sekä muodostua erilaisia kategorioita. Huomasin, että kategorioita oli monenlaisia. Yleisimmät kategoriat liittyivät perheeseen, äitiin, sosiaalityöntekijöihin, surmapaikkaan ja kodinhoitajiin. Kategorioiden muodostumisen kautta aloin etsiä selontekoja. Jotkut selonteot muodostuivat kategorioiden kautta, toiset muodostuivat erilaisten selitysten kautta. Yhdestä sanomalehtiartikkelista on saattanut löytyä useita eri kategorioita, joten olen lähestynyt aineistoa kokonaisvaltaisesti, en pelkästään artikkeleiden päivämäärien kautta. Selontekoja löytyi myös yhdestä artikkelista useita. Olen nostanut tekstistä keskeisimpiä selontekoja analyysiin ja käyn niitä läpi samalla kun esittelen aineiston analyysia. Tärkeimmät Kuopion surmatekoa käsittelevät selonteot olen nostanut analyysiluvun alaotsikoiksi. Halusin ottaa huomioon aineiston ajallisuuden mutta toisaalta halusin ehjän kokonaisuuden selontekojen kannalta. Aineiston luokitteluperusteita olisi voinut tehdä eri tavoin, koska yhdestä artikkelista ja haastattelusta oli löydettävissä useita eri kategorioita ja selontekoja. Tämän takia yhdestä tekstikokonaisuudesta on saattanut löytyä erilaisia selontekoja ja olen jakanut niitä eri paikkoihin. Esimerkiksi jo heti tapahtumien alussa, eli ensimmäisissä sanomalehtiartikkeleissa kerrottiin äidistä. Halusin kumminkin äitiin liitetyt kategoriat ja selonteot yhteen paikkaan. Tällä tavoin pystyin paremmin tarkastelemaan sitä, minkälaisia eri kategorioita äitiin liitetään ja toisaalta myös sitä, millä tavoin äidin tekoa selitetään.

Aineistossa käytettiin Kuopion tapahtumista erilaisia ilmauksia kuten perhesurma, perhetragedia, Kuopion surmateko ja lapsensurma. Nimien vaihtelu on tyypillistä sanomalehti uutisissa, joissa käsitellään perheissä tapahtuneita henkirikoksia. Lapsen surmaa voidaan kuvata julkisessa keskustelussa eri termeillä. Sanalla perhetragedia voidaan tarkoittaa suunnilleen samaa asiaa kuin perhesurma, joka tarkoittaa perheen sisällä tapahtunutta henkirikosta. Sanalla perhetragedia voidaan viitata tunteisiin vetoamiseen sekä tapausten näytelmällisyyteen. Perheen tragedian sanan käytön voidaan jäljittää merkitsemään perheen yksityistä murhetta, jota ei jaeta muiden kanssa. Tämä suhtautumistapa kertoo käsityksestä perheväkivallasta yksityisasiana. (Nikunen 2009, 135.) Pohdin tutkimuksessani, millä tavalla nimittäisin Kuopion tapausta, kun viittaan siihen aineistossa. Perhesurma jättää tekijän mainitsematta ja on epämääräinen, se viittaa myöskin koko perheen surmaan, josta ei ole kyse. Tulin lopputulokseen, että kun kerron Kuopion tapauksesta, käytän ilmaisua Kuopion surmateko ja kun kerron ilmiöstä yleisellä tasolla, käytän ilmaisua lapsensurma. Mikäli sanomalehtiaineistossa puhutaan nimenomaan perhesurmasta, kun analysoin kyseistä kohtaa, käytän samaa perhesurma nimitystä.

3.6 Tutkimusetiikka

Sosiaalialan ammattietiikka luo pohjan sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön eettisten ohjeiden mukaan myös etiikalle sosiaalityön tutkimuksessa (Talentia 2005). Sosiaalityön tutkimuksen etiikkaa käsittelevässä kirjallisuudessa (Pehkonen & Väänänen-Fomin, 2011) keskitytään paljon asiakastiedon, tutkimukseen osallistuvan ja aineiston hankinnan kysymyksiin. Vaikka sosiaalityö käytännössä on sitoutunut pohdintaan arvoista ja etiikasta, sosiaalityön tutkimuksessa kyseisiä asioita on tutkittu vain vähän (Raunio 2004, 84).

Tilanteessa, jossa tutkimuksessa käytetään valmiita aineistoja eettiset kysymykset liittyvät aineistojen käyttämisen taitoihin ja niiden käytettävyyteen. Aineisto on tärkeää valikoida niin, että aineisto ei määrää tutkimuskysymystä, vaan palvelee sitä. Tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa tulee tutkittavan ihmisen itsemääräämisoikeutta ja loukkaamattomuutta kunnioittaa. Tutkijan on ennakoitava tutkimukseen liittyvät riskit ja vahingot, sekä välttää tutkittavien vahingoittamista. (Rauhala ja Virokangas 2011, 244.) Tutkimukseni aineisto on omalla tavalla etäännyttävä, koska se on julkista. Valmista aineistoa tulee myös käsitellä yhtä sensitiivisesti kuin haastatteleamalla tai

havainnoimalla kerätty aineisto. Olen pyrkinyt ottamaan huomioon, että vaikka aineisto on valmis ja julkinen, käsittelee se yhden perheen tragediaa ja sensitiivistä aihetta.

Tutkimuksen aiheen arkaluonteisuuden takia tutkija saattaa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa joutua haastavien eettisten kysymysten eteen. Tutkija tekee valintoja, jotka vaativat eettistä pohdintaa joka vaiheessa tutkimusta tehdessä. (Heikkilä 2002, 165.) Olen pohtinut mitä etiikka tarkoittaa omassa pro gradu työssäni. Etiikka on sitä, kuinka lähestyn aihetta. Tutkimukseni aihe on arkaluonteinen, jopa ahdistava. Aihe nostattaa monenlaisia tuntemuksia myös itsessäni, kuten surun ja avuttomuuden tunteita. Ajattelen, että myös vaikeita asioita on tärkeää tutkia. Minua on ajanut tätä aihetta tutkimaan halu ymmärtää ja selittää ilmiötä.

Lähestyn tutkimustani sensitiivisen tutkimusotteen kautta. Sensitiivisestä tutkimusotteesta on sosiaalityön tutkimuksessa kirjoitettu tiettyjen arkojen aiheiden kanssa tutkimusta tekevien kesken (Laitinen 2004; Husso 2003). Laitisen (2004) mukaan sensitiivinen tutkimusote pitää sisällään asian tarkastelun useista näkökulmista ja käsitteiden kautta. Sensitiivisyys tarkoittaa myös, että tutkimus ei jää selitysten vangeiksi, jotka ovat yksinkertaistavia. Tavoitteeni on tässä tutkimuksessa lähestyä aihetta mahdollisimman monipuolisesti ja esitellä erilaisia selityksiä aiheesta. Vaikka aiheeni on raskas, ajattelen että se olisi paljon raskaampi, jos joutuisin kohdata ihmiset jotka ovat kokeneet kyseisen tragedian. Tapahtumien lukeminen sanomalehdestä ikään kuin etäännyttää aiheesta. Laitinen (2004) on kirjoittanut fyysisestä pahasta olosta tutkiessaan seksuaalisesti hyväksikäytettyjä. Lukiessani sanomalehtiaineistosta artikkelia Kuopion surmateon oikeudenkäynnistä, jossa selostettiin, kuinka äiti oli surmannut lapsensa, tunsin pahaa oloa ja surua lapsia kohtaan. Samalla äitinä mietin, mitä kyseiselle äidille on voinut tapahtua, kun hän on päätenyt tekemään tärkeimmilleen ja rakkaimmilleen niin kauhean teon.

Ihmistieteissä olennainen tutkimuseettinen normit ja arvot liittyvät ihmisen kunnioittamiseen. Tutkittavien ihmisten vahingoittumattomuus, yksityisyyden kunnioitus ja ihmisen itsemääräämisoikeus ovat eettisiä periaatteita, kun tutkitaan ihmistä. (Kuula 2011, 60.) Tutkimuksessani käsittelen tapausta, joka on julkinen kaikilla tasoilla mutta omalla tavalla myös yksityinen, koska julkisuudessa käsitellään vain osaa asioista, joita on tapahtunut. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeet ohjaavat tutkimuksen tekemistä yleisellä tasolla sekä sosiaalityön eettiset normit. Vaikka tutkimukseni koostuu sanomalehtiaineistosta ja se on kaikkien luettavissa, olen

halunnut häivyttää lehteen haastateltujen ihmisten nimet. Tämän valinnan olen halunnut tehdä sen takia, että en ole pitänyt olennaisena työni kannalta tuoda nimiä esille, enkä myöskään ole liikaan halunnut nostaa itse henkilöitä aineistossa esille, koska olen enemmän kiinnostunut siitä, millä tavalla ilmiötä selitetään, kuin siitä kuka sen tekee. Sanomalehti uutisissa on periaatteessa mahdollisuus kertoa luokitella ihmisiä laajasti mutta esimerkiksi nimeä mainitaan harvoin. Kerron laajuutta rajoittavat poliisin tiedotus, lainsäädäntö, eettiset säännöt sekä ymmärrettävyys. Erityisesti rikosuutisissa jätetään usein kertomatta ihmisestä luokituksin, jotka ovat yksilöllistäviä. (Nikunen 2005, 74.)

Olen huomannut tutkimukseni aiheen tabuluonteisuuden siinä, kuinka vaikeaa on vastata siihen, mistä aiheesta olen kirjoittamassa gradua. Koen vaikeaksi kertoa, että aiheeni käsittelee lapsensurmia, jossa äiti on tekijänä. Aihe ahdistaa ihmisiä ja koen tarpeelliseksi selittää ja perustella aiheen valintaa, mietin myös mitä ihmiset ajattelevat graduni aiheesta. Olen perustellut itselleni, sekä myös muille, että vaikeitakin ilmiöitä on tärkeää tutkia, koska sillä tavalla niitä voi paremmin ymmärtää ja ymmärtämisen kautta voi olla helpompi ehkä ehkäistä niitä tulevaisuudessa.

4 Kuopion surmateon selonteot

Tässä luvussa esittelen kuusi selontekoa, joiden kautta selitetään Kuopion surmatekoa. Olen jakanut Kuopion surmateosta muodostuneet keskeisimmät selonteot kuudeksi alaotsikoksi. Ensimmäisessä selonteossa, joka käsittelee perheen lastensuojeluasiakkuutta, tuon esille Kuopion perheeseen ja asuinpaikkaan liitettyjä kategorioita, sekä selontekoja. Toisessa selonteossa tuon esille, kuinka keskustelu Kuopion surmateosta johti selontekoihin perheiden pahoinvoinnista ja siitä, kuinka perheisiin tarvitaan apua. Kolmannessa selonteossa käsittelemme ongelmia lastensuojelussa ja sosiaalityöntekijöiden epäpätevyteen liittyvää keskustelua. Neljäs selonteko käsittelee vastuun kysymyksiä ja viimeinen selonteko äidin mielenterveysongelmia. Olen sisentänyt pidemmät tekstilainaukset.

4.1 Perhe oli lastensuojelun asiakas

Perheestä kirjoitetaan Kuopion surmatekoa käsittelevissä sanomalehtijutuissa paljon. Kuopion tapahtumat tapahtuivat perheessä, jonka takia kiinnostus perhettä kohtaan on ymmärrettävää. Perhe kategorioidaan surmateon jälkeisinä päivinä monilla eri tavoilla. Perheestä puhutaan sanomalehdessä kahdella eri tasolla. Ensimmäinen taso käsittelee Kuopion surmaperhettä, jossa lasten surmat ovat tapahtuneet. Tällöin keskustelu perheestä perustuu viranomaisten välittämään tietoon. Viranomaisina tietoa ovat välittämässä poliisi ja Kuopion sosiaalijohtaja. Toinen taso käsittelee yleisesti perheiden tilannetta ja hyvinvointia. Sitä kommentoivat asiantuntijat, poliitikot, ja Helsingin Sanomien haastateltavat. Käsittelen aluksi perhettä, jossa surmateko tapahtui ja sen jälkeen perheistä seurannutta keskustelua.

Perheestä, jossa teko oli tapahtunut, ei tuoda kovinkaan paljoa tietoa esille. Perheen kokeman tragedian takia perhe oli todennäköisesti haluttu jättää rauhaan ja suojella sitä julkisuudelta. Tämän lisäksi asiaan on saattanut vaikuttaa, että rikostutkinta asiasta oli kesken. Poliisi toi kumminkin esille, että teosta epäillään perheen äitiä ja uhrin olivat 2,5-vuotias ja 1,5 kuukautinen lapsi. Lasten sukupuolta poliisi ei tuonut esille. Toimittajat olivat poliisien niukkasnaisuudesta huolimatta kiinnostuneita siitä, minkälaisesta perheestä oli kyse. Helsingin sanomiin haastateltu rikoskomisario ei halunnut kommentoida tapausta tutkinnallisista syistä sen enempää mutta antoi vastauksen, kun toimittaja kysyi, minkälaisesta perheestä oli kyse:

Tavallinen suomalainen perhe (HS 22.11.2014, S1).

Perhe kategorisoidaan heti samana päivänä tapahtuneesta tavalliseksi suomalaiseksi perheeksi. Suomalaiseksi ja tavalliseksi perheeksi kategorisoiminen liittyy perheen samanlaiseksi kuin muutkin suomalaiset perheet. Näin poissuljetaan myös mahdollisuus, että kyseessä olisi ulkomaalainen perhe. Mikäli kyseessä olisi ulkomaalainen perhe, olisivat kategoriat, joita perheeseen liitetään todennäköisesti erilaisia. Samalla syntyy voimakas ristiriita tapahtuneen lasten surman ja kuvaillun tavallisen suomalaisen perheen välillä. Yleisenä kulttuurisena oletuksena voidaan ajatella, että tavallisessa suomalaisessa perheessä ei tapahdu perhesurmia. Katteoria tavallinen suomalainen

perhe ei selitä käsittämätöntä tekoa millään tavalla. Lukijalle herää kysymys, kuinka tavallisessa suomalaisessa perheessä voi tapahtua kyseinen surmateko.

Poliisi toi myös esille, että kyseessä oli yksityisasunto, josta lapset oli löydetty ja että poliisi tutkii tapausta henkirikoksena. Poliisi kertoi, että on ollut yhteydessä kaikkiin lähiomaisiin ja lasten isä sai tiedon surmista viranomaisilta. Tieto siitä, että surmat tapahtuivat yksityisasunnossa ja että perheessä on äiti, isä ja lapset vahvistavat tavallisen perheen kategoriaa. Tavallisen perheen kategoria on voimakkaasti läsnä, vaikka poliisi ei olisi heti aluksi tuonut niin selkeästi esille perheen tavallisuutta. Kategorioilla on mahdollisuus olla olemassa erilaisten vihjausten kautta, vaikka niitä ei suoraan mainita (Juhila 2012, 63).

Kuopion surmatekoa käsittelevissä sanomalehti uutisissa tuotiin heti alussa useassa kohdassa esille alue, jolla Kuopion perhe asui sekä asuintalo. Näin haluttiin ehkä tuoda esille sellaista tietoa perheestä, jota viranomaiset eivät kertoneet ja sillä tavalla lisätä informaatiota perheestä. Erilaisten kategorioiden kautta on mahdollista tunnistaa, luokitella ja arvottaa alueita ja tiloja. Vaatimattomien ja tasokkaiden asuinalueet voidaan erottaa toisistaan asuinalueiden sisällä. Esimerkiksi Westendissä Espoossa voimme ajatella asuvan tavallista varakkaampia ihmisiä ja Helsingin Kalliossa asuvan ihmisiä, jotka ovat varallisuudeltaan monimuotoisempia. (Juhila 2012, 59.)

Perheen asuinalueesta tuodaan esille alueen hyvämaineisuus ja sijainti. Perheen asuttamasta talosta kerrotaan, että se on vuokratalo mutta samalla tuodaan esille, että se on vain pari vuotta vanha. Sataman olemassaolo, sekä kaupungin hienoin leikkipuisto muodostavat lukijalle kuvan laadukkaasta asuinympäristöstä. Lukijalle muodostuu kuva keskiluokkaisesta asuinalueesta, jossa asuu tavallisia ihmisiä. Keskiluokkaisen asuinalueen kautta myös perhe kategorisoituu keskiluokkaiseksi perheeksi. Sanomalehdessä kuvaillaan asuinalueita, jossa perhe asui yksityiskohtaisesti.

Perhe asui kaupungin vuokratalo-yhtiö Niiralan Kulman talossa Maljalahden rannassa Itkonniemen tyvässä. Talo on valmistunut alle kaksi vuotta sitten ja sijaitsee paraatipaikalla. Takaa avautuu näkymä Kallavedelle. Satama on vieressä, ja torille noin kilometrin matka. Kadun toisella puolella on iso ja hieno leikkipuisto. (HS 23.11.2014, S3.)

Taloyhtiötä kuvaillaan hyväksi ja rauhalliseksi paikaksi asua. Naapuri kertoo surman tulleen yllätyksenä. Taloyhtiö kuvautuu keskiluokkaisena, vaikka taloyhtiön kerrotaan olevan vuokrayhtiö. Rauhallisessa ja hyvämaineisessa taloyhtiössä tapahtuva perhesurma tuntuu naapureista järkyttävältä. Taloyhtiön ja alueen kuvailut vahvistavat tavallisen perheen kategoriaa. Kummatkaan kategoriat eivät selitä juurikaan tapahtunutta, vaan ne hämmentävät ja herättävät lisää kysymyksiä siitä, kuinka tavallisessa suomalaisessa perheessä ja taloyhtiössä, jossa voisi asua kuka tahansa, voi tapahtua kyseinen surmateko.

Naapurin mukaan taloyhtiössä on ollut hyvä asua eikä hän ole kohdannut häiriöitä. Perhesurma tuli täytenä yllätyksenä. (HS 23.11.2014, S3.)

Lehdessä rakennetaan paikkakategoriaa, jolla luodaan kuvaa paikasta viihtyisänä ja hyvänä alueena myös niille lukijoille, jotka eivät tunne Kuopion kaupunginosia. Samalla lukijan mieleen muodostuu ajatus hyvinvoivista ja tavallisista asukkaista. Lukija voi liittää paikkakategoriaan liittyvät kuvailut ja siitä syntyvät paikkaan liittyvät personoidut kategoriat Kuopion surmaperheeseen. Tällä tavalla rakentuu ja vahvistuu kertomus tavallisesta suomalaisesta perheestä, joka asuu hyvämaineisella asuinalueella.

Perheen tavallisuus ei siis nouse Kuopion tapauksen selonteoksi mutta pian tapahtumien jälkeen nousee eräs toinen asia selittämään Kuopion surmatekoa. Surmien uutisoinnin jälkeisenä päivänä Kuopion sosiaalijohtaja antoi haastattelun ja kertoi julkisuudessa, että ”perhe on saanut avohuollon tukitoimia” ja että ”kyseessä oli sosiaalihuollon tukiperhe”. Kyseinen nimitys ”sosiaalihuollon tukiperhe” on todennäköisesti toimittajan epähuomiossa käyttämä sana. Tukiperheellä tarkoitetaan yleensä lastensuojelun avopalvelujen tarjoamaa tukitoimea, perhettä jossa lapsi voi vierailta tarvittaessa. Sosiaalijohtajan haastattelun kautta perhe kategorisoituu lastensuojeluasiakkaaksi. Perheen kategorisoiminen lastensuojelun asiakasperheeksi tuo myös ristiriidan tavallisen suomalaisen perheen kategoriaan, koska voidaan ajatella, että tavallisen suomalaisen perheen kategoriaan ei kuulu lastensuojeluasiakkuus. Sosiaalijohtaja kuvaa, mitä tarkoitetaan yleisesti sosiaalihuollon avopalveluilla:

Avohuollon sosiaalipalvelu tarkoittaa joko sitä, että sosiaalityöntekijä on käynyt keskustelua perheen kanssa tai heille on annettu erilaisia tukipalveluja. Siinä on hyvin monimuotoinen tukimahdollisuus. (HS 22.11.2014, S1.)

Sosiaalijohtaja ei kertonut suoraan, minkälaista apua perhe oli saanut mutta kuvaili sitä, mitä yleensä tarkoitetaan sosiaalihuollon avopalveluilla. Perheen saama apu kertoo, että perheessä on ollut ongelmia ja samalla se selittää tapahtunutta. Perheen lastensuojeluasiakkuus ja sen tuleminen julki suuntasi todennäköisesti sanomalehdessä käytyä keskustelua perheiden avun saamiseen ja tarvitsemiseen yleisesti. Samalla kun sosiaalijohtaja toi esille, että perhe on ollut lastensuojelun asiakas, syntyy kategoriapari vanhempi-lapsi. Lastensuojeluasiakkuus kertoo kulttuurisesti, että vanhempien huolenpito lapsista on voinut rikkoutua jossain vaiheessa. Vanhempien kategoriasidonnainen velvoite ja vastuu pitää lapsista huolta ja sen rikkoutuminen on synnyttänyt lastensuojeluasiakkaan kategorian.

Sosiaalijohtaja tuo samassa haastattelussa esille, kuinka perheväkivaltaa voi olla mahdollista ehkäistä, mikäli siitä on aikaisempaa tietoa mutta kuinka Kuopion tapauksessa tämä on ollut vaikeaa, koska perheväkivalta on tullut yllätyksenä. Näin perhe kategorisoidaan perheväkivaltaa kokeneeksi perheeksi. Perheen kategorisoiminen perheväkivaltaa kokeneeksi perheeksi on erikoista, koska perheessä on tapahtunut pienten lasten surma eli henkirikos, joka on eri asia kuin perheväkivalta.

4.2 Perheet voivat huonosti ja tarvitsevat käytännön apua

Perheistä ja erityisesti perheiden hyvinvoinnista alettiin käydä keskustelua laajasti Kuopion tapauksen jälkeen. Yleisenä mielipiteenä pidettiin sitä, että perheet voivat entistä huonommin. Keskustelu perheiden hyvinvoinnista alkoi, kun Helsingin sanomien mielipidesivustolla julkaistiin kirjoitus perheiden ”ahdingosta”. Mielipiteen kirjoitti lastentautien erikoislääkäri. On mielenkiintoista, että juuri lääkärin mielipidekirjoitus sai niin paljon julkisuutta ja sitä siteerattiin useassa artikkelissa. Voidaan ajatella, että lääkäri asetettiin lääkärin kategoriaan ja sen ryhmän jäseneksi. Häntä tulkittiin ja kuultiin yksilönä mutta ryhmän myös jäsenenä, sekä näkemysten esittäjänä. (Pälli 2003, 63.) Perheet kategorisoitiin kirjoituksessa apua tarvitsevan perheen kategorian lisäksi työttömiksi, mielenterveys- ja päihdeongelmaisiksi sekä köyhiksi perheiksi. Mielipidekirjoituksesta sai kuvan, että kyseiset ongelmat käsittelisivät kaikkia suomalaisia perheitä. Kirjoituksessa ei eritelty kenellä esimerkiksi perheestä ajatellaan olevan mielenterveysongelmia tai päihdeongelmia.

Perheet ovat todella ahtaalla: Toimeentulohuolet painavat. On työttömyyttä tai toisaalta joudutaan tekemään kahta työtä, jotta pärjätään. Mielensterveys- ja päihdeongelmat lisääntyvät. (HS 23.11.2014, S9.)

Eriyisen paljon keskustelua käytiin perheiden tarvitsemasta avusta. Perheet kategorisointiin laajassa keskustelussa apua tarvitseviksi perheiksi. Kuopion tapauksessa tuli heti alussa esille, että perhe oli saanut apua lastensuojelun avohuollosta, joka todennäköisesti suuntasi keskustelun käsittelemään perheiden avun tarvetta. Helsingin sanomat haastatteli asian tiimoilta asiantuntijoita, poliitikkoja sekä tavallisia ihmisiä. On mielenkiintoista, että keskustelua alettiin käydä nimenomaan perheiden hyvinvoinnista, eikä esimerkiksi äitien hyvinvoinnista, vaikka Kuopion tapauksessa äiti oli se, joka surmasi pienet lapsensa. Äiti surmien tekijänä katosi perhepuheen alle. Kuopion surmatekoa käsiteltiin Helsingin sanomien pääkirjoituksessa.

Tutkimuksen perusteella kyse on yleensä moniongelmaisista perheistä, joissa on mielensterveysongelmia, päihdeongelmia, ihmissuhdevaikeuksia ja väkivaltaisuutta. Nämäkin perheet pitäisi pystyä tunnistamaan ja heille pitää pystyä antamaan apua, mutta helpot keinot on jo käytetty. Ne ovat pelastaneet vuosikymmenten mittaan satoja lapsia, mutta jokainen uusi tapaus on liikaa. (HS 25.11.201, P2.)

Pääkirjoituksessa kategorisoidaan perheitä, joissa on tapahtunut perhesurmia mielensterveys- ja päihdeongelmaisiksi, väkivaltaisiksi sekä ihmissuhdevaikeuksia kokeviksi. Kirjoituksen mukaan kyseiset perheet tulisi tunnistaa ja antaa apua. Kirjoituksessa ei eriteellä, kenellä olisi vastuu tunnistaa nämä perheet ja antaa apua. Kirjoituksen mukaan helpot keinot on jo käytetty ja haasteena olisi löytää apua juuri moniongelmaisille perheille. Moniongelmaiset perheet ovat usein erilaisten viranomaisten kanssa tekemisissä, joten voisi kuvitella, että haasteena on löytää apua niihin perheisiin, joissa ongelmat eivät ole niin näkyviä ja monitahoisia. Selonteko perheiden huonovointisuudesta hahmottuu perheiden moniongelmaisiksi kategorisoitumisen kautta.

Artikkeleissa, joissa käsitellään avun tarvitsemista lapsiperheissä, ollaan yleensä sitä mieltä, että apua tarvitaan perheissä mutta avun pyytamisestä ja sen muodosta ollaan eri mieltä. Yhteiskunnan koetaan tarjoavan apua perheille, sekä vanhemmille. Samalla tuodaan erilaisia ehdotuksia siitä, mikä olisi perheille "oikeanlaista" apua. Esiin tuodaan myös vanhemman vastuu osata pyytää apua.

Vanhempia rohkaistaan pyytämään apua, ennen kuin tilanne on liian huono. Samalla muodostuu vanhempia ja perheitä vastuuttava selonteko, jonka antaa peruspalveluministeri.

Onko se meille itse kullekin suomalaiselle vaikeaa sen avun pyytäminen? Se koetaan epäonnistumiseksi, että ollaan huonoja isiä tai äitejä, jos pitää pyytää apua. Minun nähdäkseni pitäisi päästää purkamaan, että pyydetäisiin apua ajoissa ennen kuin tilanne kärjistyy”. (HS 23.11.2014 S8.)

Edellisessä lainauksessa puhutaan erityisesti äidin ja isän tarvitsemasta avusta, ei yleisesti perheen tarvitsemasta avusta. Sitä mitä avun ajatellaan sisältävän, ei eritellä. Avun pyytämisen vaikeus laajennetaan koskemaan kaikkia suomalaisia äitiä ja isiä. Tuodaan esille, että vanhemmat kategorisoivat itsensä epäonnistuneen isän tai äidin kategoriaan, jos pyytävät apua. Huomionarvioista on, että kyseisen selonteon antaa peruspalveluministeri, joka määrittelee vanhemmat vastuullisiksi pyytämään apua. Seuraavassa lainauksessa haastatellaan paikkakuntalaista, joka tuo esille ihmisten vaikeuden pyytää apua ja pohtii samalla, saako apua tarpeeksi.

Ihmisten on vaikea pyytää apua. Tällä perheellä apua ilmeisesti oli jo ollut, mutta sitä eivät varmasti saa tarpeeksi sellaiset, jotka sitä kovasti tarvitsevat. (HS 23.11.2014, S3.)

Vaikka yhteiskunta tarjoaa perheille apua, sen ei aina koeta olevan oikeanlaista. Helsingin Sanomien haastattelema psykologi kertoo, että on huomannut ammatissaan, että monesti perheet jotka tarvitsevat apua, ovat pettyneet apuun jota ovat saaneet. Viranomaiset puhuvat psykologin mukaan ”matalan kynnyksen avusta” vaikka ongelmaiset perheet tarvitsisivat ”pitkäjänteistä ja pitkäkestoista” apua. Sanomalehden tekstistä ei selviä, mitä tarkoitetaan ”matalan kynnyksen avulla”. Perheet, joiden ongelmat ovat tarpeeksi suuria, eivät halua psykologin mukaan poistua kodistaan avun piiriin.

Ne ihmiset, jotka ovat suossa, eivät todellakaan lähde matalan kynnyksen paikkoihin. Se omakin kynnyks lähteä kotoa on liian korkea. (HS 23.11.2014, S5.)

Perheen saama apu voi siis olla vääränlaista tai sitä voi olla vaikea pyytää. Vaikka perhe pyytäisi apua vaikeassa elämäntilanteessa ja saisi oikeanlaista apua, voi olla, ettei mikään apu riitä. Perheiden

avun tarpeella selitetään tapahtunutta ja samalla nousee kysymys siitä, oliko apua tarpeeksi ja oliko se oikeanlaista. Apua voi olla myös vaikeaa saada, kuten seuraava mielipidekirjoitus kertoo.

Itse soitin jopa poliisille. Vasta sitten kun sanoin, etten enää vastaa lapsestani, sain sosiaalipäivystyksen puhelinnumeron. Näin ei pitäisi olla. Minut pelasti oman aktiivisuuteni. Osasin soittaa eri tahoille ja pyytää apua. Vakavasti masentunut vanhempi ei pysty selvittämään yhteystietoja ja ottamaan itse yhteyttä. Miten tavoittaa näiden äitien hätä? (25.11.2014, P8.)

Edellä olevassa mielipidekirjoituksessa tuodaan esille, kuinka vaikeaa voi olla saada apua. Kirjoittaja kertoo, kuinka on itse aktiivisesti hakenut apua ja se on ollut hänen pelastuksena. Hän on ottanut vastuun omasta tilanteestaan. Vanhemman soittaminen poliisille ja kertominen, ettei enää pysty vastaamaan lapsestaan, kuulostaa varsin radikaalilta teolta. Kirjoittaja kertoo soittaneensa poliisille, jotta saisi sosiaalipäivystyksen puhelinnumeron ja apua. Samalla syntyy vanhemman epätavallisen teon oikeuttava selonteko. Kirjoituksessa puhutaan aluksi vanhemmasta, joka on liian masentunut hakemaan apua ja sen jälkeen siitä, kuinka tavoitettaisiin äitien hätä. Mielipidekirjoituksessa tulee esille, kuinka äiti on kirjoittajan mukaan se, joka on hätää kärsimässä. Kirjoituksessa jatketaan ajatuksella, että lapsiperheiden kokemuksia oikeanlaisesta avusta kerättäisiin.

Nyt olisi hyvä kartoittaa lapsiperheiden kokemuksia siitä, mikä on auttanut vanhempia kriisin keskellä. Tilanteiden ei tule kärjistyä äärimmilleen ennen kuin lapsiperheiden uupumukseen havahdutaan. (25.11.2014, P8.)

Perheisiin tarvitaan apua vanhempien kriisin keskellä ja kirjoituksessa tulee esille, kuinka olisi tärkeää etsiä juuri oikeanlaista apua perheisiin. Uupumuksesta kirjoitetaan koko perhettä koskevaksi. Kirjoittaja on selkeästi huolissaan lapsiperheissä olevasta väsymyksestä ja haluaisi, että sille tehdään jotain. Kirjoituksessa ei tuoda esille, mitä ”tilanteiden kärjistymisellä äärimmilleen tarkoitetaan” mutta mielipiteen kirjoittaminen liittyen Kuopion tapahtumiin, voidaan ajatella, että kirjoitus viittaa Kuopion tapahtumiin. Perheitä kategorisoidaan uupuneiksi perheiksi.

Perheiden hyvinvoinnista alkanut keskustelu jatkui siihen, minkälaista apua perheet erityisesti tarvitsisivat. Yhdeksi laajamittaisimmin käsitellystä avun muodosta nousi kodinhoitajien työ ja sen tarve nykyperheissä. Keskustelu kodinhoitajien tarpeesta perheisiin alkoi edellä mainitsemasta lastenlääkäriin mielipidekirjoituksesta, kuinka 1990-luvulla supistettu lapsiperheiden kotiapu oli

suurin sosiaalipoliittinen virhe. Samalla keskustelu Kuopion surmateosta siirtyy taustalla olevaan ongelmaan, joka on vielä suurempi, kun itse tapahtuma (Juhila 2012, 144).

Nyt on todellakin aika tehdä jotain. Tarvitaan konkreettista apua arkeen ajoissa. Kodinhoitajan virat on palautettava pikaisesti lapsiperheiden avuksi. (HS 24.11.2014 S9.)

Lääkärin mielipidekirjoituksen jälkeen keskustelua kodinhoitajista kävivät lehteen haastatellut poliitikot sekä asiantuntijat, he ilmaisivat olevansa samaa mieltä kyseisen mielipidekirjoittajan kanssa. Useat asiantuntijat yhtyivät lääkärin huoleen kodinhoitajien puutteesta ja kaipasivat takaisin vanhan ajan kodinhoitajia. Kulttuurissamme asiantuntijoiden kategoriaan liittyy vahvasti auktorisoitu selittäminen (Juhila 2012, 158). Auktorisoitu selittäminen tulee monipuolisesti esille aineistossa etenkin tiettyjen ammattiryhmien keskusteluun osallistumisella. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteerin mukaan asiantuntijat ovat yksimielisiä siitä, kuinka 1990-luvulla lapsiperheiden kotiavun poistaminen oli suuri virhe.

Psykologi sanoi tänään HS:lle, että pulassa olevat perheet tarvitsevat vanhan ajan kodinhoitajia. Sisäministeri on samaa mieltä. (HS 24.11.2014, S14.)

Kodinhoitajista muodostuu hyvin yksipuolinen ja stereotyyppinen kuva. Kodinhoitajat kategorisoidaan topakoiksi ja pullantuoksusiksi, sekä lapsiperheiden pelastajiksi. Samalla unohdetaan kodinhoitajien rooli perheiden auttamisen lisäksi yhteiskunnan kontrollin toteuttajina. Kodinhoitajat edustavat aineistossa entisajan kotiäitiyteen liittyviä ihanteita. Lena Jayyusin mukaan erilaisiin kategoriapiirteisiin voidaan liittää ominaisuuksia, jotka ovat kulttuurisesti tunnustettavia ominaisuuksia (Jayyusi 1984, 36-37). Kodinhoitajien kategoriapiirteisiin liitetään esimerkiksi topakkuus, jonka voidaan ajatella olevan kodinhoitajalle kulttuurisesti tunnustettava ominaisuus. Psykologi muistelee vanhanajan kodinhoitajia.

Törrönen muistelee kaiholla entisajan topakoita kodinhoitajia, jotka yhdessä vanhempien kanssa hoitivat kodin siivousta, laittoivat ruokaa ja leipoivat pullaa". (HS 23.11.2014, S5.)

Samalla kun kodinhoitajia kaivattiin takaisin, määriteltiin ja kategorisoitiin perheitä, jotka tarvitsevat apua. Perheiden voimavaroista ei puhuttu ja perheiden koettiin tarvitsevan ehdottomasti

ulkopuolista apua esimerkiksi vauvan syntymän jälkeen. Perheet myös yhdistettiin samanlaisiksi ja yhtenäisiksi, joka antoi kuvan, että avuntarve kohdistui kaikkiin suomalaisiin perheisiin, jolloin muodostui apua tarvitsevan perheen kategoria. Vauvan syntymän tuomat kokemukset yleistettiin koskemaan kaikkia perheitä, kumminkaan sitä, mitä avun tarpeella vauvan synnyttä tarkoitetaan, ei tarkenneta. Pääsihteerin mukaan toinen henkilö joka auttaa ja on läsnä tällöin perheessä tärkeintä, koska yksinäisyys on tutkimusten mukaan uhkana suurin. Perheet ovat yksinäisempiä kuin aikaisemmin.

Lähtisin siitä, että kun vauva syntyy perheeseen, perhe automaattisesti tarvitsee apua. Se ei ole mikään ihme juttu, vaan se on aina ollut niin. Vanhemmat muuttavat töitten perässä kasvukeskuksiin ja omat luonnolliset verkostot ohenevat. Ei ole ystäviä ja sukulaisia auttamassa. Ei tarvita välttämättä ammatti-ihmistä, jos ystävätär, sisko tai äiti voisi olla kotona jeesaamassa. (HS 24.11.2014, S14.)

Mikäli perheissä on joku läheinen ihminen, joka voi auttaa perhettä, ei välttämättä tarvita ”ammatti-ihmistä”. Kasvukeskukset näyttäytyvät syninä luonnollisten verkostojen ohenemisille. Perheet näyttäytyvät yksinäisinä, ilman luontevia sosiaalisia suhteita. Perheistä kerrotaan yksinäisen perheen kategoriassa. Perheestä puhutaan yhtenäisenä kokonaisuutena erittelemättä äitiä, isää tai lapsia. Haastatteluotteista välittyy kuinka kaupungistuminen ja sukulaissuhteiden muutokset ovat haastateltavan mielestä vaikuttaneet negatiivisesti perheiden hyvinvointiin. Kodinhoitajiin liitetyt kategoriat luovat mielikuvia kotiäideistä, ei koulutetuista ammattilaisista, joita kunnalliset kodinhoitajat nykypäivänä ovat.

Myös Helsingin sanomien mielipidesivustolla keskusteltiin käytännön kokemuksista kotihoidosta ja sen hyödyllisyydestä perheissä. Alla olevassa lainauksessa tuodaan esille, kuinka yksin perheet voivat olla, jos sukulaiset asuvat kaukana. Puhutaan perheiden tukiverkosta ja siitä, kuinka lapsiperheet tarvitsevat apua lasten ollessa pieniä, etenkin tilanteessa jossa joku perheen jäsen on esimerkiksi sairastunut.

Sairastuessani lapseni syntymän jälkeen en olisi selvinnyt ilman kotipalvelua, sillä sukulaisemme asuivat kaukana. Nuorilla perheillä ei usein ole tukiverkkoa auttamassa lastenhoidossa ja kotitöissä. Pikkulapsiperheen ei tule pärjällä yksikseen. Neuvola on tässä avainasemassa. (HS 25.11.2014, P8.)

Voidaan tulkita, että keskustelu perheiden tarvitsemasta käytännön avusta kertoi myös siitä, että mikäli Kuopion perheessä olisi ollut kodinhoitaja auttamassa perhettä, kyseistä lapsisurmaa ei olisi välttämättä tapahtunut. Ajatuksena voi myös olla, että yhteiskunta olisi voinut kodinhoitajien kautta kontrolloida perheen tapahtumia ainakin jollakin tasolla. Keskustelu kodinhoitajien työstä ja sen tarpeellisuudesta, kertoo myös mahdollisuudesta tulevaisuudessa ehkäistä perheeseen ja lapsiin kohdistuvia surmia lisäämällä käytännön apua perheissä.

4.3 Lastensuojelun ongelmat ja sosiaalityöntekijöiden epäpätevyys

Lapsiin kohdistuvissa tragedioissa katse kääntyy usein sosiaalihuoltoon ja erityisesti lastensuojelun toimintaan. Yleensä julkisuudessa ei ole tietoa, onko perhe, jossa on tapahtunut henkirikos, ollut lastensuojelun asiakas. Toin ensimmäisessä analyysiluvussa esille, kuinka kunnan sosiaalijohtaja paljasti perheen lastensuojeluasiakkuuden julkisuudessa. Kyseinen tieto perheen lastensuojeluasiakkuudesta todennäköisesti suuntasi tapauksesta seurannutta keskustelua.

Kuopion väliaikainen sosiaalijohtaja sanoi HS:lle sunnuntaiamuna, että kyseessä oli sosiaalihuollon tukiperhe. Perhe on saanut avohuollon tukipalveluja. Kuopion lastensuojelu selvittää yhä tuen yksityiskohtia. (HS 22.11.2014 S1.)

Perheen lastensuojeluasiakkuus nousi yhdeksi tapausta selittäväksi selonteoksi, kuten olen esitellyt ensimmäisessä analyysiluvussa. Tämän jälkeen alettiin sanomalehdessä käydä keskustelua lastensuojelun ongelmista. Tapauksissa, joissa lapsi on ollut henkirikoksen uhrina perheessä, aloitetaan usein myös selvitys siitä, onko sosiaalitoimi toiminut oikein. Edellä olevassa lainauksessa myös kerrotaan, että Kuopion sosiaalitoimissa tullaan selvittämään Kuopion perheen tuen yksityiskohtia. Lause voidaan myös tulkita niin, että sosiaalitoimi selvittää onko lastensuojelussa toimittu oikein.

Kuopion tapauksessa pohdittiin myös, rikkoiko sosiaalijohtaja salassapitovelvollisuutta kertomalla perheen lastensuojeluasiakkuudesta julkisesti. Voi olla mahdollista, että sosiaalijohtaja koki velvollisuuden antaa selonteon tapahtuneesta ja paljasti sen takia vahingossa liikaa. Asiaa selvitti aluehallintovirasto, sekä oikeusasiamiehen kanslia. Myöhemmin todettiin, että sosiaalijohtajaa

vastaan ei nostettu syytetä ja päästöstä perusteltiin sillä, kuinka lausunnot ovat olleet hyvin yleisluonteisia.

Lausumat ovat jääneet kokonaisuudessaan varsin yleisluontoiseksi ja asia on herättänyt yleistä ja yhteiskunnallista mielenkiintoa...tekoa on pidettävä vähäisenä. (HS 24.3.2015, S24.)

Lastensuojelu ja etenkin sosiaalityöntekijät nostettiin esille lehdessä käydyssä keskustelussa useassa eri vaiheessa. Yhdeksi selonteoksi Kuopion tapahtumista nousee ongelmat lastensuojelussa. Tämä on mielenkiintoista, koska tietoon ei tullut, että Kuopion sosiaalitoimessa olisi ollut ongelmia liittyen Kuopion perheen lastensuojeluasiakkuuteen. Lastensuojelusta puhutaan sanomalehtiteksteissä yleisellä tasolla mutta on silti merkittävää, että siitä puhutaan juuri Kuopion tapauksen yhteydessä. Helsingin sanomissa käsiteltiin lastensuojelun ongelmia usealla lehden aukeamalla. Lehdessä tuotiin esille, kuinka vaikeaa on lastensuojelun asiakkaaksi päästä ja toisaalta tuotiin esille avun saamisen hankaluus. Mannerheimliiton pääsihteeri tuo esille kommentissaan, kuinka vaikeaa apua on saada, vaikka perheessä olisi monenlaisia ongelmia.

Vaikka tilanne olisi täysin kestävä, perheellä olisi vaikka vammaisen lapsi ja kaksoet, niin apua ei tule. Moni perhe kokee, että ovat saaneet suorastaan ohjeita, että pitää soittaa lastensuojeluun ja pitää kirjautua lastensuojelun asiakkaaksi, muuten ette saa palveluja” (HS 24.11.2014, S14.)

Lastensuojelun on mahdollista tarjota apua perheeseen mutta samalla voidaan ajatella syntyvän kontrollisuhte perheen ja yhteiskunnan välille. Lastensuojelu nousee todennäköisesti juuri kontrollin toteuttajana erääksi selonteoksi Kuopion tapahtumissa. Taustalla voi olla epärealistien ajatus siitä, että lastensuojelu pystyisi kontrolloimaan perheitä vuorokauden ympäri, jottei perhesurmia tapahtuisi. Lastensuojelun ongelmat toimivat hyvänä selityksenä perhesurmien syytä etsiessä, koska niitä epäkohtia on mahdollista parantaa yhteiskunnassa ja tällöin syyllinenkin on helposti löydettävissä. Kuopion tapauksen kohdalla on merkille pantavaa, että huomio kohdistui lastensuojelun lisäksi sosiaalityöntekijöihin ja heidän toimintaansa. Lastensuojelussa tiedetään olevan ongelmia mutta missään ei ole tullut esille, että sosiaalityöntekijöiden epäpätevyys tai resurssiongelmat olisivat olleet vaikuttamassa Kuopion tapahtumiin.

Sisäministeriä haastateltiin liittyen Kuopion tapaukseen ja haastattelu oli otsikoitu: ”Lastensuojelussa epäpäteviä työntekijöitä ja liian vähän resursseja” (HS 23.11.2014. S7). On mielenkiintoista, että artikkelin otsikoksi on valittu juuri lastensuojelua käsittelevät ongelmat. Lastensuojelun ongelmat suuntasivat keskustelun Kuopion tapahtumista suurempiin taustalla oleviin ongelmiin. Buttnyn (1993, 6, 60) mukaan ympäristöä ja vallitsevia olosuhteita voidaan käyttää selittämiseen. Epäpätevät työntekijät ja vähäiset resurssit toimivat sisäministerin selityksenä lastensuojelun ongelmiin. Sisäministeri jatkaa haastattelussa sosiaalityöntekijöiden työtilanteesta.

Täytyy sanoa, että he tekevät töitä kovan paineen alla (HS 23.11.2014. S7).

Näin sosiaalityöntekijät sisäministerin haastattelun perusteella kategorisoidaan epäpäteviksi ja kovan paineen alla työskenteleviksi. Kyseiset kategoriat sosiaalityöntekijöistä nousevat myös selittämään lastensuojelun tilaa. Kuva lastensuojelusta muodostuu kiireiseksi ja ongelmaiseksi. Myös peruspalveluministerin haastattelussa käsiteltiin sosiaalityön haasteita ja sosiaalialan työntekijöiden perusluonteita.

Sosiaalialan ammattilaiset ovat usein sellaisia, että he haluavat tehdä työnsä erittäin hyvin. Kun he eivät työmääränsä vuoksi pysty työtään tekemään niin hyvin kuin haluaisivat, monet uupuvat. Pahimmillaan he vaihtavat alaa, kun me päinvastoin tarvitsisimme lisää ammattilaisia töihin. (HS 23.11.2014, S8.)

Sosiaalityöntekijät kategorisoidaan hyviksi työntekijöiksi, työhön uupuviksi ja alan vaihtajiksi. Kyseiset kategoriat sisältävät Jayyussin määrittelemiä kategoriapiirteitä (Jayyus 1984, 36-37). Julkisessa keskustelussa sosiaalityöntekijät helposti määrittyvät negatiivisten asioiden kautta. Lastensuojelussa tapahtuvat onnistumiset läpäisevät harvoin uutiskynnystä, joten mediassa korostuu epäonnistumiset lastensuojelussa (Ayre 2001). Kyseiset kategoriat luovat kuvaa raskaasta ja kiireisestä lastensuojelutyön arjesta. Sosiaalityöntekijöiden uupuminen esitetään moraalisesti perustelluksi, koska heidän tavoitteena on tehdä työnsä mahdollisimman hyvin. He eivät pysty siihen, koska uupuvat suuren työmääränsä takia. Tällöin muodostuu sosiaalityöntekijöiden uupumista oikeuttava selonteko. Tämä on kuva, jota julkisuudessa helposti sosiaalityöntekijöistä luodaan. Sosiaalityöntekijöistä julkisuudessa vallitseva kuva vaikuttaa yksilöotteiselta. Keskustelu lastensuojelusta on lähtökohdiltaan negatiivissävytteistä.

Keskustelu sosiaalityöntekijöistä jatkui Helsingin sanomien mielipidepalstalla, jossa äänen saivat myös sosiaalityöntekijät. Sosiaalityöntekijät harvemmin kommentoivat heihin liittyviä juttuja julkisuudessa. Metterin (2012, 214) mukaan joissakin kaupungeissa on sosiaalityön johto kieltänyt julkiset kannanotot sosiaalityöntekijöiltä, liittyen esimerkiksi palvelujen puutteiden esiin tuomiseen (Metteri 2012, 214). Nimimerkkien suojassa sosiaalityöntekijöiden on mahdollisuus kirjoittaa avoimesti ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Ensimmäisessä mielipidekirjoituksessa viitattiin sisäministerin haastatteluun, jossa hän nosti epäpätevät sosiaalityöntekijät erääksi ongelmaksi lastensuojelussa.

Työskentelen lastensuojelun avohuollon sosiaalityön tiimissä. Osa tiimimme jäsenistä on niin sanotusti epäpäteviä, muiden tieteenalojen maistereita. Työssämme olemme huomanneet, että tiimimme vahvuuksia työntekijöiden työ- ja elämäkokemuksen lisäksi ovat nimenomaan työntekijöiden erilaiset koulutukset. (HS 27.11.2014, S20.)

Mielipidekirjoituksen laatinut sosiaalityöntekijä kategorisoi itsensä, sekä useat työkaverinsa epäpätevän sosiaalityöntekijän kategoriaan mutta toisin kuin sisäministeri, näkee hän epäpätevät omalla tavallaan myös vahvuutena lastensuojelussa. Hän oikeuttaa epäpätevänä sosiaalityöntekijänä toimisen vahvuutena erilaisen koulutustaustan, sekä työ- ja elämäkokemuksen. Näin muodostuu epäpätevän sosiaalityöntekijänä toimimisen selonteko. Kirjoittajan mukaan voitaisiin: "lopettaa epäpätevien" työntekijöiden perusteeton arvostelu ikävien perhetragedioiden yhteydessä" (HS 27.11.2014, S20). Mielipidekirjoituksessa tuodaan edellisen lainauksen lisäksi esille, kuinka hankalaa on pätevyitä sosiaalityöntekijäksi ja kuinka tärkeää olisi avoin keskustelu liittyen pätevyysvaatimuksiin. Kirjoittajan mukaan tulisi myös miettiä, minkälaista koulutusta, osaamista ja henkilökohtaisia ominaisuuksia lastensuojelutyön tekeminen vaatii.

Huomionarvoista on, että vaikka sosiaalityöntekijät itse pyrkivät saamaan ääntänsä kuuluviin on sillä enemmän merkitystä, kun ministeri kyseenalaistaa sosiaalityöntekijöiden pätevyiden ja tuo esille lastensuojelun ongelmia. Ministerin kategoriasta tuleva selonteko syrjäyttää kuuluvuudellaan sosiaalityöntekijän kategoriasta tulevan selonteon. Tämän takia huomio on todennäköisesti sanomalehdessä käydyssä keskustelussa lastensuojelun ongelmassa.

Toinen mielipidekirjoitus käsitteli lastensuojelun työntekijöiden arkea ja sitä, kuinka pahalta lastensuojelun arvostelu tuntuu, kun tapahtuu Kuopion tapaisia perhetragedioita. Kirjoituksessa

tuodaan esille, kuinka lastensuojelussa pyritään tekemään hyvää työtä ja kehittämään sitä, sekä kuinka kiireessä työtä tehdään. Kirjoituksessa kuvaillaan niitä tunteita, joita nousee esille, kun lastensuojelua arvostellaan julkisesti kyseiseen tapauksen liittyen.

Ahdistaa, surettaa, hävettää. En tietääkseni ole tehnyt mitään väärää, mutta tämä tunne valtaa mieleni, kun kuulen esitettyjä syytöksiä lastensuojelua kohtaan. (HS 27.11.2014, S19.)

Kirjoittaja tuo esille, kuinka paljon lastensuojelussa tehdään asiakkaiden hyvinvoinnin puolesta ja kuinka yritetään tehdä yhteistyötä esimerkiksi psykiatrian puolen kanssa. Kirjoittajan mukaan työntekijät huolehtivat paljon asiakkaista, murehtivat heitä jopa yöllä kotonaankin. Hän toivoisi samanlaista ymmärrystä ja työrauhaa sosiaalityöntekijöille, kuin lääkäreille jotka tapaavat paljon potilaita ja toimivat parhaiden taitojensa mukaan. Kirjoittajalle muodostuu kirjoituksen mukaan tunne, että hän olisi lastensuojelun työntekijänä toiminut väärin, koska perhesurmista uutisoidessa syytetään usein lastensuojelua. Kirjoittaja muodostaa puolustavan selonteon, jossa hän perustelee lastensuojelun toimintaa. Hän kategorisoi sosiaalityöntekijät työlleen omistautuneiksi ja vertaa sosiaalityötä yhtä vahvaksi, kylläkin vähemmän arvostetuksi, professionaaliksi kuin lääkärin ammattia. Näin sosiaalityö kategorisoituu vahvaksi professionaaliksi.

Lehden sivuilla käytiin myös keskustelua, jota leimasi vastakkainasettelu sosiaalityön ja kodinhoitajien työn välillä. Sosiaalityötä arvosteltiin liiasta paperinpyörittämisestä, kun taas käytännön apu koettiin perheille tarpeellisemmaksi. ”Ruohonjuuritasolla” tehty työ nähtiin tärkeänä, päätöksentekoon ja valvontaan liittyvä työ ylimitoitettuna ja turhana. Byrokratia koettiin kirjoituksissa toisarvoiselta verrattuna käytännön työhön. Näin muodostui sosiaalialan töistä kategoriat käytännön työ ja byrokraattinen työ.

Perheiden hyvinvoinnin turvaaminen lähtee ruohonjuuritasolta. Meillä on liikaa johtajia, tarkastajia ja korkeasti koulutettuja sosiaalityöntekijöitä. (HS 25.11.2014, P6.)

Helsingin Sanomiin haastatellun psykologin mukaan perheet tarvitsevat konkreettista ja pitkäjänteistä apua. Hänen mukaansa: ”konkreettista arkiapua sosiaalialalla suorastaan halveksitaan” (HS 23.11.2014 S5). Samalla vahvistuu vastakkainasettelu kategorioiden byrokraattisen työn ja käytännön työn välillä. Psykologi ihmettelee konkreettisen avun halveksimista erityisesti naisvaltaisella sosiaalialalla: ”koska kyllähän naisten pitäisi tietää, kuinka

raskasta se arki voi olla” (HS 23.11.2014 S5). Naiset kategorisoidaan arjen suorittajaksi kotona, jonka takia heidän kuuluisi tunnistaa arjen rasittavuus ja ymmärtää sitä erityisellä tavalla.

4.4 Sosiaalihuollon lakiuudistuksella voidaan tulevaisuudessa ehkäistä perhesurmia

Kuopion surmatapauksen uutisoinnin yhteydessä käsiteltiin myös asioita, jotka voisivat tulevaisuudessa ehkäistä perhesurmia. Sanomalehtikeskusteluissa Kuopion surmateosta tuotiin esille useita yhteiskunnallisia ongelmia, joiden kautta selitettiin Kuopion tapahtumia. Sosiaalihuollon lakiuudistus nousi tässä keskustelussa yhdeksi selonteoksi. Sosiaalihuoltolaista ja sen uudistuksesta puhuttiin yleisellä tasolla, ja myös tietyistä lain kohdista, jotka tulevat tulevaisuudessa muuttumaan. Tämän lisäksi keskusteltiin tulevasta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta.

Kuopion tapahtuma kategorisoitiin julkisessa keskustelussa usealla eri tavoin. Kategorisointiin liittyi voimakkaasti konteksti, jossa surmateosta puhuttiin. Teko kategorisoitiin suurimmassa tapauksessa pääasiassa kahdella eri tavalla, joko perhesurmaksi tai lapsisurmaksi. Teko kategorisoitiin perhesurmaksi etenkin keskustelussa perhesurmien ehkäisystä. Tällöin puhe sai alkunsa Kuopion surmateosta mutta pian sen jälkeen alettiin puhua, kuinka perhesurmia voidaan tulevaisuudessa ehkäistä. Tällöin Kuopion surmatekokin kategorisoitui perhesurmaksi. Erityisesti kaksi ministeriä, sisäministeri ja peruspalveluministeri puhuivat haastatteluissaan perhesurmista ja niiden ehkäisemisestä tulevaisuudessa. Kuopion surmateon kategorisoiminen perhesurmaksi tulee erityisesti esille sisäministerin kommentissa, jonka mukaan jokainen perhesurma olisi tärkeää selvittää.

En nyt tarkoita niinkään poliisin ja syyllisyyden näkökulmasta, vaan sitä, mitä voidaan oppia, jotta perhesurmia ei tapahtuisi. Jokainen näistä on liikaa (HS 23.11.2014 S7.)

Perhesurmista ja niiden ehkäisemisestä keskusteleminen liittyi vuonna 2013 sisäministeriön asettamaan selvitykseen (Kananoja ym. 2013), jossa selvitettiin perhe- ja lapsensurmien ehkäisemistä moniviranomaisyhteistyön näkökulmasta. Kyseisestä selvityksestä puhuttiin kummankin ministerin haastatteluiden yhteydessä. Sanomalehdessä nostettiin selvityksestä esille muun muassa parempi tiedonkulku viranomaisten kesken, jonka avulla olisi ollut mahdollista aikaisemmin ehkäistä perhesurmia. Seuraavana päivänä tapahtuneesta Helsingin sanomien

pääkirjoituksessa puhuttiin perhesurmista ja pohdittiin surmien ehkäisemiseen liittyviä haasteita tulevaisuudessa.

Myönteisellä kehityksellä on myös toinen puolensa. Perhesurmat olivat sotien jälkeenkin marginaalinen ilmiö, mutta nykyään ne ovat niin harvinaisia, että niiden ehkäiseminen on entistä vaikeampaa. Suurin osa Kuopion tapauksen jälkeen ehdotetuista toimenpiteistä kohdistuukin ”tavallisiin” ongelmaperheisiin, ei mahdollisiin henkirikoksiin.” (HS 25.11.2014, P2.)

Pääkirjoitus on mielenkiintoinen, koska siinä tuodaan esille, että perhesurmien ehkäisystä puhuttaessa kiinnitetään huomiota nimenomaan perheisiin, joissa on ongelmia, ei henkirikoksiin perheissä. Tulevaisuuden perhesurmia ehkäisemään nostettiin myös sosiaalihuollon lakiuudistus. Sosiaalihuollon lakiuudistus piti sisällään useita eri uudistuksia. Sisäministerin viittasi haastattelussa lakiuudistuksen siihen kohtaan, jonka mukaan viranomaisilla ja palveluntuottajilla on velvollisuus ilmoittaa väkivallan uhasta poliiseille ja sosiaaliviranomaisille huolimatta salassapitosäännöksistä.

Hallituksen lakiesitys on valiokuntien käsittelyssä ja tarkoituksena olisi, että laki astuu voimaan jo ensi vuoden alusta (HS Sisäministeri 23.11.2014 S7).

Kuopion surmatapauksen yhteydessä ei ole sattumaa, että sitä kommentoimaan nostettiin sisäministeri ja peruspalveluministeri. Vakavissa perheisiin liittyvissä tragedioissa saatetaan haastatella valtaa pitäviä, mikäli tapahtumaan liittyy yhteiskunnallisesti ajankohtaisia aiheita. Sisäministeri kertoi haastattelussa uudesta lakiluonnoksesta ja samalla toi esille, että kyseisiin ongelmiin on tartuttu ja niihin on tulossa muutos lähiaikoina. Lakiuudistuksen esille ottaminen kertoo päättäjien ottaneen perheiden tilanteen vakavasti ja puuttuneen asiaan. Kuopion surmatekoa selitetään siis myös vanhan lain puutteiden kautta. Toimittaja tarkensi, mitä tarkoitetaan tulevaisuuden lakiuudistuksella.

Eduskunnan käsittelyssä olevan sosiaalihuoltolain pitäisi tulla voimaan keväällä mutta kotipalvelua koskevan osion jo tammikuun alussa. Lain tarkoitus on siirtää apua erityispalveluista yleispalveluihin ja alentaa avun hakemisen kynnyksiä. (HS 25.11.2014, P3.)

Kuopion surmateko kategorisoitiin perhesurmaksi myös muissa ehdotuksissa, jotka liittyivät teon ehkäisemiseen tulevaisuudessa. Ratkaisua perhesurmien ehkäisemiseksi odotettiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistukselta eli sote-uudistukselta. Väestön tarpeet ovat uudistuksen

lähtökohtana ja tarkoituksena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja sekä edistää terveyttä, hyvinvointiin ja sosiaalista turvallisuutta. Palvelurakenteita ja toimintatapoja on tarkoitus uudistaa (Kananoja ym. 2016, 145.) Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri esitti toivomuksen liittyen sote-uudistukseen.

Pääsihteeri toivoo, että sote-uudistuksen yhteydessä pohdittaisiin, miten perheiden kriisipalvelut tullaan toteuttamaan, jotta lapsisurmat eivät toistuisi (HS 24.11.2014 S13).

Pääsihteerin kommentissa korostuu perheiden kriisipalvelut, jolloin saa kuvan, että perhesurma johtuisi perheestä, vaikka kysymys on yksilöstä joka surmaa perheen jäsenen tai perheensä. Kommentista tulee esille, kuinka keskustelu perhesurmista helposti suuntautuu keskusteluksi perheen, ei yksilön ongelmista. Myös sisäministeri nostaa sote-uudistuksen liittyen aiheeseen ja suhtautuu uudistukseen odottavasti.

Parannuksia tilanteeseen ministeri odottaa myös sote-uudistukselta, jonka on tarkoitus parantaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä (HS 23.11.2014, S7).

Sote-uudistus mainitaan vain muutamassa sanomalehtikommentissa ja voi olla, että vuonna 2014 sote-uudistukselta osattiin odottaa vieläkin vähemmän kuin tänä päivänä, koska sisällöstä ei ollut tarkempaa tietoa. Tärkeimmäksi tavaksi ehkäistä Kuopion kaltaisia surmatekoja nousee sosiaalihuollon lakiuudistus ja samalla se muodostuu selonteoksi Kuopion surmateossa. Kyseisessä selonteossa voi olla taustalla olettaamus, että mikäli sosiaalihuoltolaki olisi ollut ajantasainen, olisi perhesurmia, johon Kuopion surmatekokin kategorisoidaan, voitu ehkäistä.

4.5 Lopullinen vastuu teosta on yksilöllä

Kuopion surmateon keskustelun yhteydessä pohdittiin teon vastuuta useasta eri näkökulmasta. Edellä olevissa luvuissa olen tuonut esille, kuinka vanhempia ja lastensuojelua vastuutetaan, jotta Kuopion kaltaisia perhetragedioita ei tulevaisuudessa tapahtuisi. Selvää on, että äiti oli tekijänä Kuopion surmateossa. Tekijä tuotiin jo alussa selkeästi esille mutta vastuuta teosta jaettiin keskustelussa myös yhteiskunnan, lähimmäisen sekä yksilön välillä. Yhteiskunnan tarjoama apu liittyi sosiaalipalvelujen tarjoamiseen mutta tässä luvussa tuon esille sanomalehdessä nousutta yleistä keskustelua yhteiskunnan tehtävistä ja sen tarjoamasta avusta. Eräs keskustelu siitä, kenellä

on vastuu, ja mitkä ovat kunkin institutionaalisten toimijoiden tehtävät, käytiin keskustelussa niin sanotuista vauvaluukuista.

Perussuomalaisten kansanedustaja ehdotti yhdeksi tavaksi ehkäistä perhesurmia vauvaluukkuja. Vauvaluukut ovat luokkuja, joihin vanhempi voi jättää vauvan, jos kokee että ei pysty huolehtimaan vauvasta. Vauva luokkuja on etenkin saksassa ja niitä kutsutaan nimellä ”babyklappen”. Vauva jätetään luokkuun anonyymisti ja sairaalahenkilökunta ottaa vauvan hoitoon. Vauva tutkitaan, ilmoitetaan viranomaisille ja aloitetaan adoptiovanhempien etsiminen. Vauvaluukkuja on etenkin Keski-Euroopassa käytössä, jossa abortin tekeminen on hankalaa ja neuvolasysteemiä ei ole samalla tavalla kuin Suomessa. (TS 12.2.2014.)

Olen miettinyt vauvaluukkujen nostamista esiin jo pitkään, ja nyt ajattelin, että on ihan viimeinen hetki nostaa tämä esiin (HS 24.11.2014. S13).

Kansanedustajan ehdotuksen mukaan Kuopion tapahtumat olisi voitu estää ja tulevaisuuden lapsisurmat voitaisiin estää, mikäli vanhemmat voisivat viedä vauvan tarpeen sitä vaatiessa vauvaluukkuun. Vauvaluukkuun lapsen laittamisella vanhempi luovuttaa samalla vastuun vauvasta yhteiskunnalle. Suomalaisessa yhteiskunnassa on pyritty sekä totuttu siihen, että vanhempia ja perheitä pyritään tukemaan mahdollisimman pitkään kotiin tehtävän työn kautta, jotta perheet pystyttäisiin pitämään yhdessä. Vaikka tuki ei olisi riittävää, pyritään vanhemman ja lapsen suhdetta yleensä tukemaan muilla tavoin, vaikka perhe ei asuisi samassa paikassa. Vanhempien ja lasten välinen sidos nähdään vahvana. Ehdotus vauvaluukuista pitää sisällään epäonnistuneen vanhemman kategorian, jolla ei ole muuta mahdollisuutta, kun antaa vauva anonyymisti muiden hoidettavaksi. Kansanedustajan mukaan vauvaluukut tarjoavat mahdollisuuden epätoivoisille vanhemmille.

Epätoivoisella äidillä tai isällä pitäisi olla muitakin vaihtoehtoja saada lapset johonkin kuin tappaa ne (HS 24.11.2014, S13).

Suomalaiseen kulttuuriin ehdotus vauvaluukuista tuntuu vähintäänkin vieraalta. Kansanedustaja oikeuttaa erikoisen ehdotuksensa sillä, että vanhemmilla olisi vauvaluukkujen ansioista muitakin mahdollisuuksia epätoivossaan, kun surmata lapsensa. Näin muodostuu tekoa oikeuttava selonteko, jossa vauvan jättäminen vauvaluukkuun esitetään moraalisesti perustelluksi sillä, että

muuten vauva joutuisi vanhempien surmattavaksi. Ehdotus vauvaluukuista pitää sisällään myös laajemmin ajatuksen yhteiskunnan institutionaalisista tehtävistä perheiden ongelmien yhteydessä. Se myös rikkoo niitä institutionaalisia käytäntöjä, joihin ollaan totuttu, kun perhe tai vanhemmat kohtaavat ongelmia. Samalla se tuo esille niitä institutionaalisia käytäntöjä, joihin yhteiskunnassa on totuttu. Kansanedustajan ehdotuksen jälkeen alettiin käydä keskustelua yhteiskunnan ja kirkon tehtävistä, jotka ovat rakentuneet institutionaalisesti. Perustelu vauvaluukkujen tarpeellisuudesta laajeni koskemaan myös laajemmin suomalaista kulttuuria. Kansanedustaja perustelee ehdotustaan aikaisemmilla kokemuksillaan Euroopassa.

Halusin nostaa esiin ne kokemukset, mitä olen Euroopassa nähnyt. Myös meille tarvitaan välittämisen kulttuuria ja sitä varten pitäisi tarjota uusia apuvälineitä. (HS 24.11.2014, S13.)

Vaikka kansanedustaja perustelee ehdotustaan välittämisen kulttuurilla ei selviä, kuinka vauvaluukut edustavat sitä. Kuopion tapahtumista noussut laaja keskustelu kodinhoitajista ja heidän tarpeellisuudesta perheissä kertoo siitä, kuinka perheiden tukemista omassa kodissaan pidetään tärkeänä. Kansanedustaja taas näkee ehdotuksen vauvaluukkujen tarpeellisuudesta osoituksena kulttuurista, jossa osoitetaan toisesta välittämistä. Kirkon työntekijä näkee asian toisin, hänelle vauvaluukut edustavat täysin päinvastaista ajatusta.

Hyvinvointiyhteiskunta on rapautunut tai romahtanut, jos ruvetaan vauvaluukuista puhumaan (HS 24.11.2014, S13).

Yhteiskunta kategorisoidaan hyvinvointiyhteiskunnaksi, joka pitää sisällään tietyt määrätyt velvollisuudet ja sen, kuinka yhteiskunnan on pidettävä huolta kansalaisistaan. Keskustelu laajenee koskemaan yhteiskunnan ja kirkon tehtävää, jolloin kirkon työntekijä selonteon antajana määrittelee yhteiskunnan tehtäväksi pitää huolta kansalaisistaan.

Kyllä yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia kansalaisistaan. Tämä on ensisijainen asia tässä suomalaisen yhteiskunnan todellisuudessa. Mutta kyllä kirkon tehtävänä on auttaa niitä heikompiosaisia, joita ei muuten auteta. (HS 24.11.2014, S13.)

Kyseinen lause pitää sisällään tosiasian, että vaikka yhteiskunta huolehtii kansalaisistaan, on myös sellaisia heikompiosaisia, joista huolehtii vain kirkko. Tämän ajatuksen mukaan hyvinvointiyhteiskunta ei kumminkaan hoida täydellisesti institutionaalisia velvoitteitaan, vaan on

myös mahdollisuus, että on niitäkin ihmisiä, joita yhteiskunta ei pysty auttamaan mutta kirkko pystyy. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri rinnastaa vauvaluukut paluiksi entisajan löytölapsiaikaan. Hänen mukaansa suomen terveydenhuolto on erilainen, kun maassa josta vauvaluukkuja löytyy.

Verrattuna Saksaan, missä näitä vauvaluukkuja on, heillä ei ole kattavaa neuvolajärjestelmää – tai muutenkaan niin kattavaa terveydenhuoltoa kuin meillä (HS 24.11.2014, S13).

Yksilön vastuuta perhesurmassa pohditaan myös yleisellä tasolla. Keskustelussa vastuusta, voidaan ajatella myös samalla pohdittavan sitä, kuka on syyllinen tekoon. Sanomalehdessä haastatellut ihmettelevät tekoa, miettivät kuinka äiti voi surmata lapsensa. Äitiä ei aina suoraan mainita tekijänä, vaan voidaan puhua yleisesti esimerkiksi ihmisestä. Äidin tuomitsemista suoraan vältellään. Perhesurmien ja esimerkiksi kouluampumisten yhteydessä Suomen evankelis-luterilainen on ottanut aseman kriisityön järjestämisessä, sekä keskustelun ja hiljentymisen paikkana. Kirkon työntekijät osallistuivat myös keskusteluun. Kirkon työntekijä pyytää unohtamaan teon tuomitsemisen.

Evangelisluterilaisessa kirkkovuodessa eletään sunnuntaina tuomiosunnuntait. - Kaikki tuomitsemiseen viittaavat puheet on silti syytä unohtaa. Sen sijaan hän nostaa esiin tuomiosunnuntain tekstit, jotka puhuvat lähimmäisyydestä. (HS 23.11.2014, S6.)

Vastuuta teosta osoitetaan yleisellä tasolla yksilön ja yhteiskunnan lisäksi myös läheisille. Se mitä läheisillä tarkoitetaan, ei selviä teksteistä. Lähimmäisillä tarkoitetaan todennäköisesti niitä läheisiä ihmisiä, joita tapaamme arjessa päivittäin. Kuopion perheen naapurissa asuva nostaa esille, kuinka tärkeää olisi huomioida läheisiä ja kuinka pienistä asioista huomioiminen on loppujen lopuksi kiinni.

Ehkä meidän pitäisi huomata lähimmäinen paremmin myös arkisissa asioissa. Avata ovea ja sanoa muutama ystävällinen sana, huomioida (HS 23.11.2014 S3).

Yhteiskunnan ja yksilön välistä vastuuta pohditaan. Vaikka äidin teon suoraa tuomitsemista vältellään, tuodaan myös esille, ettei yhteiskuntakaan tai läheiset pysty kaikkeen vaikuttamaan. Tekoa selitetään ihmisen omalla valinnalla ja vastuulla. Kyseisissä selonteoissa vastuutetaan yksilö teosta, jota ei suoraan tuoda esille sanallisesti. Siitä huolimatta tulee selväksi, että kyseisellä

selonteolla viitataan Kuopion surmatekoon, koska kommentit on annettu Kuopion surmatekoa käsittelevissä artikkeleissa. Tuodaan esille, että vaikka yhteiskunta ja läheiset yrittäisivät tehdä kaikkensa, viimeisen vastuun teosta kantaa ihminen itse. Selontekoa ihmisen omasta vastuusta voidaan pitää sukupuolineutraalina, jolloin tekijäksi ei määriy nainen eikä mies.

Naapuri pohtii, etteivät läheiset ja yhteiskunta pysty kaikkeen puuttumaan. Viimeinen vastuu on ihmisellään itsellään (HS 23.11.2014, S3).

Yhteiskunta voi pyrkiä auttamaan perheitä ja yksilöitä mutta todellisuudessa kaikkia lapsisurmia ei koskaan todennäköisesti pystytä ehkäisemään. Helsingin Sanomien haastateltavana ollut psykologi toteaa haastattelun lopussa, kuinka lapsiin kohdistuvia surmia ei ole mahdollista täysin estää. Hän tuo myös esille, kuinka on tilanteita, jolloin kaikesta avusta huolimatta mikään apu ei riitä.

Koskaan ei yhteiskunnassa tule olemaan aukotonta systeemiä, jonka avulla kaikki lapsisurmat voidaan estää...Vaikka pulassa oleville lapsiperheille saataisiin minkälaista apua tahansa jatkossa, on silti syytä muistaa, ettei aina mikään apu auta. (HS 23.11.2014 S5.)

Selonteossa ihmisen omasta vastuusta tuodaan esille, että perheessä voi tapahtua avusta huolimatta monenlaisia traagisia tapahtumia. Perheet kategorioidaan pulassa oleviksi perheiksi, ikään kuin pulassa olevat lapsiperheet olisivat ainoastaan niitä, joissa voi tapahtua pahoja asioita. Ihmisen omasta vastuusta käydään Kuopion tapahtumissa koko aineisto huomioon ottaen suhteellisen vähän keskustelua. Kuopion tapauksen kaltaisissa tragedioissa on helppointa hakea selitystä teolle jostain ulkoisesta asiasta, joka on korjattavissa kuten yhteiskunnan resursseista lapsiperheille.

4.6 Äidin mielenterveysongelmat johtivat tekoon

Kuopion tapahtumien uutisoinnin jälkeen alkoi pohdinta äidistä ja äidin teosta lehden sivuilla. Ensimmäisiä tietoja äidistä antoi poliisi, joka oli varsin vähäsanainen äitiin liittyvissä asioissa. Äitiin liittyvät kategoriat muodostuivat ajan kuluessa erilaisiksi ja tekoa selitettiin eri tavoin. Varsinaiseksi selonteoksi muodostui äidin mielenterveysongelmat, jotka johtivat tekoon. Lapsensa surmanneen äidistä kategorioita loivat toimittajat, asiantuntijat, poliitikot, viranomaiset sekä niin sanotut

tavalliset ihmiset. Äitiin liitettiin monenlaisia kategorioita. Toiset kategoriat perustuivat faktatietoon, jonka toivat esille viranomaiset, esimerkiksi tapauksesta raportoiva poliisi. Näiden kategorioiden muodostumiseen vaikuttavat viranomaiset, jotka valitsevat ne seikat, joita he kokevat tärkeäksi nostaa esille, kun kertovat tapauksesta julkisuudessa. Myös toimittajat osallistuvat kategorioiden määrittelyyn artikkelien kirjoittamisen kautta, he jättävät joitakin asioita pois ja nostavat tärkeäksi kokemiaan seikkoja esille. Toiset äitiyden kategoriat perustuvat oletuksiin siitä, mitä on mahdollisesti tapahtunut. Käsittelen aluksi niitä kategorioita, joita nostavat viranomaiset kertoessaan lapsensa surmanneesta äidistä. Tämän jälkeen tuon esille asiantuntijoiden kategorioita, sekä selontekoja äidistä.

Olen esitellyt aikaisemmin tutkimuksessani, kuinka perheisiin liittyvissä kategorioissa tulee esille, perheen kategorisoiminen tavalliseksi suomalaiseksi perheeksi. Tavallisuutta korostetaan myös äidin kategorioissa. Pian tapahtuman jälkeen kerrotaan, että lapsensa surmannut äiti ei ole ollut aikaisemmin poliisien kanssa tekemisissä, eikä alkoholilla ole ollut osuutta tapahtumiin. Kummatkin seikat alleviivaavat äidin tavallisuutta ja kunnollisuutta.

Poliisin mukaan paikalle saapui useita ensihoitoyksiköitä, mutta lapset olivat jo menehtyneet. Äiti tavattiin asunnon ulkopuolelta. Alkoholilla ei ollut osuutta tapahtumiin, eikä äiti ole ollut aikaisemmin tekemisissä poliisin kanssa. (HS 22.11.2014, S1.)

Liittämällä äiti ei-rikollisen kategoriaan ja ei-humalaisen kategoriaan rakennetaan tavallisen äidin kategoriaa. Äidin tekoa ei pystytä selittämään päihteiden käytöllä tai muunlaisella aikaisemmin esiin tulleella epäsosiaalisella käytöksellä. Tavallisen äidin kategoria synnyttää samalla hankaluuden selittää tapahtunutta esimerkiksi aikaisemmalla rikollisella käytöksellä tai päihteidenkäytöllä. Samalla teon yllätyksellisyys ja tavanomaisesta äitiyden kategoriasta poikkeava käytös korostuu.

Kuopiossa kahden lapsensa surmasta epäilty äiti soitti itse hätäpuhelun (HS 22.11.2014 S1.)

Äidin kerrotaan lasten surmaamisen jälkeen tehneen itse hätäkeskukseen ilmoituksen ja olleen ambulanssia vastassa kotitalonsa pihalla. Asunnossa ei ollut lehden mukaan muita ihmisiä paikalla. Äidin toiminta kuvautuu rationaaliseksi, koska hän itse soitti hätäkeskukseen tekonsa jälkeen. Hänet

myös kuvataan toimijana. Näin hahmottuvat rationaalisen äidin ja toimijan kategoriat. Kummatkin kategoriat korostavat samalla teon epärationaalisuutta ja ristiriitaisuutta. Äidin tekoa kuvaavissa sanomalehti uutisissa on löydettävissä kategoriat henkirikoksen tehnyt äiti sekä lapsensa surmannut äiti. Kummatkin liittyvät väkivaltaisen äidin kategoriaan, vaikka sitä ei suoraan tekstissä mainita.

Kuopion tapahtumista kirjoitetuissa artikkeleissa lapsensa surmannutta äitiä kutsutaan myös naiseksi. Äidin vangitsemisesta kerrotaan naisen vangitsemisena. Lastensa surmanneen äidin nimittäminen naiseksi etäännyttää lukijan itse äidistä sekä äidistä surmien tekijänä. Äidin asettaminen naisen kategoriaan poistaa äidin teon tekijänä. Äiti kutsutaan myös nelikymppiseksi naiseksi sekä kuopiolaisäidiksi ja kuopiolaiseksi äidiksi. Äidin kategorisoiminen kuopiolaisen äidin kategoriaan painottaa äidin tavallisuutta ja paikantaa hänet asumaansa paikkakuntaan.

Tapahtuman tullessa julki nostettiin esille lähiaikoina tapahtuneita perhesurmia. Esille nostettiin etenkin Savossa muutama kuukausi sitten tapahtunutta perhesurma, jossa äiti ajoi kolme lastaan kyydissä päin linja-autoa, jossa isä matkusti. Äiti ja äidin teko kategorisoidaan samaan ryhmään, kun muut samankaltaiset surmateot, jolloin tekojen motiiveita saatetaan aloittaa selittää samoilla tavoilla.

Tapahtuma yhdistyi monissa kommentteissa vajaan kuukauden takaiseen kolariin, jossa kuoli äiti ja kolme lasta, kun äidin kuljettama auto törmäsi Rautavaaralla linja-autoon vastaantulevien kaistalla. Tekoa pidettiin tahallisenä. Ajallinen läheisyys herättää paljon kysymyksiä. Onko kyse yleistyvistä ilmiöstä? Olisiko teot pystytty estämään? Yksittäisistä tapauksista on vaikea tehdä voimakkaita johtopäätöksiä. Tutkimukset kuitenkin piirtävät ilmiöstä yleisestä käsityksestä poikkeavan kuvan. (HS 25.11.2014 P2.)

Mielenterveysongelmaisen äidin kategoria esiintyy aineistossa mutta yllättävän vähän, ottaen huomioon surmateon vakavuuden ja kontekstin, jossa tavalliseksi kategorioitu äiti yllättäen surmaa kaksi pientä lastaan. Äidin mahdolliset mielenterveysongelmat nostavat esiin kaksi psykologia, jotka kertovat puhuvan yleisellä tasolla tapahtuneesta. Tämän lisäksi kyseinen kategoria tulee esille artikkeleissa, jotka käsittelevät oikeudenkäyntiä ja äidin kirjoittamassa kirjeessä Helsingin Sanomille. Psykologi tuo esille eri tekijöitä, joita voi olla lapsisurmien taustalla ja kertoo puhuvansa yleisellä tasolla. Hän tuo esille mahdollisuuden vakavaan mielenterveyshäiriöön, joka voi olla tekojen taustalla. Äiti kategorioidaan näin mielenterveysongelmaisen kategoriaan.

Äärimmillään kyseessä on vakava mielenterveydenhäiriö. Äiti – tai isä – voi olla psyykkisesti sairas. Ihmisellä on harhoja, joiden vallassa hän tekee surmat. Äänet käskivät tappaa Törrönen sanoo. Hän kuitenkin korostaa, etteivät suinkaan kaikki psyykkisesti sairaat ihmiset tapa lapsiaan. (HS 23.11.2014, S4.)

Tapahtumaa seuraavana päivänä haastatellaan toista psykologia, joka kertoo, kuinka tapahtuneesta tulisi kertoa lapselle. Hän kertoo asiasta siitä näkökulmasta, että tapahtuma olisi tapahtunut lapsen lähipiirissä tai mitä tulisi aikuisen kertoa, jos huomaa lapsen pohtivan asiaa. Puolustavin ja oikeuttavin selonteoin voidaan purkaa poikkeavan kategorian (Juhila 2012, 222). Äidin vaikeuksista syntyy tekoa puolustava selonteko, jonka kautta selitetään äidin poikkeavaa käytöstä.

Lapselle voi kertoa, että äiti on surmannut kaksi pientä lastaan ja että se on äärimmäisen harvinaista. Voi todeta, että tällä äidillä on ollut suuria vaikeuksia, joiden vuoksi hän on toiminut hyvin poikkeuksellisesti...Lapselle on vakuutettava, että sinä olet turvassa, sinulle ei käy näin, ja sinusta huolehditaan. Lisäksi voi todeta, että rakkaus omaan lapseen on kaikkein vahvin ja että lapsi oli viimeinen, jota äiti rakasti. (HS 23.11.2014, S4.)

Psykologi kertoo tapahtuneesta siitä näkökulmasta, kuinka asiasta kertoa lapselle, jolloin voidaan ajatella, että kertomistapa on erilainen, kun aikuiselle kertoessa. Äidin kerrotaan kokeneen suuria vaikeuksia, jonka takia hän on toiminut sillä tavalla kuin toimii. Vaikeuksia ei avata sen enempää. Psykologi painottaa, kuinka harvinainen teko on. Psykologi myös painottaa äidin rakkautta lapseen, hän ei tuomitse äidin tekoa. Psykologin haastattelusta muodostuu kategoriat vaikeuksissa oleva äiti, poikkeuksellisesti toimiva äiti ja lapsiaan rakastava äiti. Asiantuntijoiden haastatteluissa ei mainita suoraan väkivaltaisen äidin kategorian.

Tapahtumien jälkeen tekoa selitettiin usealla eri tavalla, kuten olen edellä aikaisempien selontekojen kohdalla tuonut esiin. Keskustelu äidistä hiipui, kunnes surmatekoja käsiteltiin oikeudessa. Erityisesti artikkelit, joissa käsitellään tapahtuman oikeudenkäyntiä ja äidin syyllisyyttä surmiin, nousevat esille erilaiset tekoa puolustavat ja oikeuttavat selonteot. Helsingin Sanomat uutisoi helmikuussa 2015 (HS 13.2.2015, S22) äidin saavan syytteet kahdesta murhasta. Kihlakunnansyyttäjän mukaan äiti surmasi lapsensa käyttämällä vakaata harkintaa. Helmikuun lopussa alkoi tapahtuneesta oikeuskäsittely Pohjois-Savon käräjäoikeudessa. Syyttäjän mukaan teko oli suunniteltu ja äiti alkoi suunnitella lastensa surmaamista pari viikkoa ennen henkirikoksia.

Teot olivat syyttäjän mukaan törkeitä sen takia, että ne kohdistuivat pieniin lapsiin, jotka olivat puolustuskyvyttömiä ja riippuvaisia syytetyn huolenpidosta. Äiti oli ehdottanut isälle, että hän lähtisi jääkiekko-otteluun, jonka jälkeen äiti hukutti lapset. Esitutinnan mukaan äiti oli harkinnut tekevänsä itsemurhan mutta ei pystynyt siihen.

Äiti pyysi itse pääsevänsä mielentilatutkimukseen ja kiisti murhat. Hän myönsi vanhemman lapsen osalta surman tai tapon ja nuoremman osalta lapsensurman, surman tai tapon. Poliisin esitutinnan mukaan äiti koki, etteivät lapset kehity normaalisti ja se oli hänestä vanhempien syytä. Lapset kasvoivat ja kehittyivät normaalisti isän ja neuvolan mukaan. Isän mukaan äiti koki muiden perheiden elämän vauraammaksi, sekä oli jollakin tavalla kateellinen muille. Isän mukaan taloustilanne oli hyvä.

Äidillä oli ollut mielenterveysongelmia ja isän mukaan toisen raskauden jälkeen hänen suhtautuminen lapsiin muuttui. Isän asianajaja kertoi, että isä oli pääasiallisesti hoitanut vanhempaa lasta viime keväästä asti ja nuorempaa lasta tämän syntymästä asti. Äiti oli ollut psykiatrisessa hoidossa yli kuukauden vauvan syntymän ja henkirikosten välissä. Oikeudenkäynnin kuvauksessa nousee useita eri kategorioita. Syyttäjän mukaan äidin teot olivat suunniteltuja sekä törkeitä, jolloin äiti kategorisoituu murhaajaksi. Äidin kerrotaan pyytäneen mielentilatutkimusta, jolloin muodostuu mielenterveysongelmaisen kategorian. Esille tulee myös äidin ajatus tehdä itsemurha, johon hän ei pystynyt. Tieto äidin itsemurha-aikeesta asettaa äidin itsetuhoisen kategoriaan.

Äidin mukaan kysymys ei ollut murhasta. Teon rangaistuksen kannalta on merkityksellistä, tuomitaanko äiti murhasta, surmasta, lapsensurmasta vai taposta. Äiti myönsi syyllisyytensä surmaan, jolloin äiti asettautuu surmaajan kategoriaan mutta ei omasta mielestään murhaajan kategoriaan. Äidin huoli lapsista ja taloudellisista ongelmista asettaa äidin huolestuneen äidin kategoriaan. Samalla lukijalle käy selväksi, että isän mukaan perheen taloustilanne oli hyvä ja lapset kehittyivät normaalisti neuvolan ja isän mukaan. Tämä ristiriita äidin tuomien kokemusten ja muiden kokemusten välillä vahvistaa äidin mielenterveysongelmaisen kategorian. Mielenterveysongelmaisen kategorian vahvistuu myös tiedosta, että äiti alkoi suhtautua lapsiin eri tavalla, kun aikaisemmin toisen. Äidin mielenterveysongelmaisen kategoriasta muodostuu selonteko, jossa äidin mielenterveysongelmat johtivat surmatekoon.

Kuopion lapsisurmat ovat siinä mielessä poikkeuksellinen tapaus, että äiti sai sanomalehdessä myös oman äänensä kuuluviin. Sen takia onkin mielenkiintoista tarkastella, kuinka äiti selittää, puolustaa ja oikeuttaa tapahtunutta. Helsingin Sanomien mukaan äiti valitti psykiatrisesta hoidostaan eduskunnan oikeusasiamiehelle, otti itse yhteyttä lehteen ja halusi kertoa kantelusta. Äiti kertoo mielentilatutkimuksesta, joka hänelle tehtiin surmien jälkeen ja jonka takia häntä ei voida tuomita rangaistukseen, koska hänet todettiin syyntakeettomaksi

Äiti oli jo aiemmin saanut hoitoa mielenterveysongelmiin. Toisen lapsen syntymän jälkeen hän joutui suoraan synnytyssairaalaan psykiatriselle osastolle, jossa hän oli lähes surmapäivään saakka. Äidin tekemän kantelun mukaan hän ei saanut siellä hoitoa psykoosiin, vaikka hänellä todettiin sellainen. Äidin mukaan myöhemmin Turun psykiatrisessa vankisairaalaan hänen ensisijaiseksi diagnoosiksi määriteltiin lapsivuodepsykoosi. Äidin mielestä lääkäreiden olisi pitänyt havaita lapsivuodepsykoosi hänen oireidensa ja aiemman hoitohistorian perusteella. Hänen mukaansa hoito laiminlyötiin. ”Sen seurauksena minut päästettiin palaamaan kotiin erittäin sairaana ja kaksi viatonta lastani menetti henkensä minun käteni kautta”, äiti kirjoittaa kantelussaan. (HS 21.9.2015., S25.)

Äiti myöntää lasten menettäneen henkensä hänen ”käsiensä” kautta mutta samalla vierittää vastuuta hoitavalle taholle. Äiti kertomuksesta saa kuvan, että hän on samalla syyllinen mutta omalla tavallaan myös uhri siinä mielessä, että ei omasta mielestään saanut oikeanlaista hoitoa. Kertomuksesta muodostuu kuva, että hän pyrkii lieventämään omaa syyllisyyttä määrittelemällä itsensä mielenterveysongelmaisen kategoriaan. Mielenterveysongelmaisen kategoria voi pitää sisällään erilaisia kategorioita lievistä masennuksesta psykoosiin. Äiti vetoaa tekemässään kantelussaan hyvin vakavaan mielenterveyden häiriöön eli lapsivuodepsykoosiin ja näin muodostuu tekoa puolustavan selonteko. Samalla äiti muodostaa syyttävän selonteon hoidosta vastaavaa tahoa kohtaan. Äidin mukaan lääkäreiden olisi pitänyt huomata, kuinka vakavasta sairaudesta hänen kohdallaan oli kyse.

Syksyllä 2015 käräjäoikeus (HS 25.9.2014, P12) määräsi äidin pakkohoitoon kahdesta murhasta. Äiti todettiin syylliseksi murhiin mutta koska hän oli syyntakeeton, ei häntä tuomittu. Oikeuden mukaan äiti oli sairastanut vuosia psyykkistä sairautta. Äiti oli joutunut nuoremman lapsen synnytettyään psykiatriselle osastolle ja osastolta kotiutumisen jälkeen oli hän surmannut lapset. Äidillä oli tarkoitus surmata myös itsensä mutta ei pystynyt siihen. Oikeuden mukaan tekohetkellä hänen mahdollisuudet toimia toisin ja arvioida tekojensa seurauksia olivat heikentyneet merkittävästi.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimukseni tehtävänä oli selvittää minkälaisia sanomalehdessä olevia keskusteluja ja tekstejä syntyy tapauksesta, jossa äiti surmasi kaksi lastaan Kuopiossa vuonna 2014. Olen lähestynyt aihetta tapaustutkimuksen keinoin, jonka tarkoituksena on ollut syventää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysissa olen käyttänyt kategoria analyysia ja selontekojen analyysia. Olen löytänyt aineistosta seitsemän Kuopion surmatekoa selittävää selontekoa. Keskeisimmiksi selonteoksiksi nousivat perheen lastensuojeluasiakkuus, perheiden pahoinvointi ja käytännön avun tarve, lastensuojelun ongelmat ja sosiaalityöntekijöiden epäpätevyys, sosiaalihuollon lakiuudistus tulevaisuuden surmien ehkäisyssä, yksilön oma vastuu teosta ja äidin mielenterveysongelmat. Aineistosta on löydetty erilaisia perhettä, äitiä, surmatekoa, sosiaalityöntekijöitä, kodinhoitajia ja surmien tapahtumapaikkaa määritteleviä kategorioita. Yhteen sanomalehden artikkeliin saattoi mahtua useita selontekoja ja kategorioita, olen pyrkinyt löytämään aineistosta keskeisimmät aiheen kannalta. Tavoitteenani on ollut ottaa huomioon tapahtumien ajallisuus ja siitä huolimatta luokitella aineisto mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Aineistoa on mahdollista tulkita monella tavalla ja joku toinen olisi voinut tulkita sitä eri tavoin.

Aloitin tutkimuksen ennakoajatuksella, että saisin enemmän tietoa siitä, kuinka Kuopion surmateon tehnyttä äitiä kategorisoitaisiin ja miten äidin tekoa selitettäisiin sanomalehden sivuilla. Syvällisen aineistoon tutustumisen jälkeen huomasin, että äiti ja äidin teko olivat vain yksi sivujuonne moninaisten selontekojen ja kategorioiden kentässä. Kuopion surmatekoa nousivat selittämään lukuiset eri asiat. Lastensuojelun ongelmista keskusteltiin sanomalehdessä paljon, se nousi yhdeksi keskeiseksi selonteoksi, tämän lisäksi keskusteltiin sosiaalityöntekijöiden epäpätevyydestä. Sanomalehdessä käsiteltiin Kuopion surmateon keskustelun yhteydessä isoja yhteiskunnallisia ongelmia. Niitä olivat lastensuojelun ongelmat, 1990-luvun lama ja siitä johtuneet taloudelliset leikkaukset ja sosiaalihuollon lakiuudistus. Laman ajateltiin vaikuttaneen lapsiperheiden elämään siten, että sen takia vähennettiin käytännön kodinhoitoon liittyviä palveluja kunnissa. Sosiaalihuollon lakiuudistuksen ajateltiin tulevaisuudessa parantavan lapsiperheiden palvelujen saatavuutta ja toimivan perhesurmia ennaltaehkäisevästi.

Nainen henkirikoksen tekijänä leimasi mielestäni keskustelun aihepiirejä. Esimerkkinä tästä on laaja keskustelua kotihoidosta ja sen tarpeesta huonosti voiviin lapsiperheisiin. Mikäli mies olisi ollut henkirikoksen tekijä, olisi tuskin kotihoidosta alettu puhumaan niin laajasti. Kyseinen keskustelu voi myös kertoa siitä, että kodin ja perheen piirin ajatellaan yhä kuuluvan tiiviisti äitinä ja naisena olemiseen. Kuopion perheestä noussut keskustelu perheestä kategorisoi perheen ja äidin tavallisiksi. Muitakin kategorioita olisi voinut syntyä. Tavallisen kategoriaan käytti erityisesti poliisi kertoessaan tapahtumien alussa surmateosta. Tavalliseksi kategorisoinnilla voidaan ajatella olevan taustalla ajatus, että näin säästytään lisäkysymyksiltä. Kuopion surmatekoon liittyvät tavallisen perheen ja äidin kategoriat lisäsivät enemmän kysymyksiä, kun vähensivät niitä.

Tutkimalla Kuopion surmatekoa olen pyrkinyt tuomaan esille sitä, kuinka niin vaikeasta asiasta, kun äidin tekemästä lapsensurmasta, puhutaan julkisuudessa. Asiantuntijat ovat merkittävässä roolissa siinä, mihin suuntaan keskustelua viedään, samoin poliitikot. Ei ole merkityksetöntä, ketkä asiantuntijat saavat äänensä kuuluviin. Sanomalehden sivulla esiintyminen liittyy myös valtaan. Tutkimuksessani asiantuntijoista äänensä saivat kuuluviin psykologit, kodinhoitaja, lääkäri, järjestön edustaja sekä kirkon edustaja. Sanomalehden sivuilla käytiin myös laajaa keskustelua lastensuojelun tilasta. Siitä huolimatta sosiaalityöntekijöitä ei haastateltu asian tiimoilta. Ainoastaan sosiaalityöntekijä kertoi viranomaisen roolissa perheen lastensuojeluasiakkuudesta. Yksittäiset sosiaalityöntekijät saivat äänensä kuuluviin ainoastaan nimettömissä mielipidekirjoituksissa. Tämä kertoo ehkä laajemminkin sosiaalityön roolista mediassa.

Kuopion surmateon tehnyt äiti myönsi heti alussa syyllisyytensä lastensa kuolemiin. Tästä huolimatta syyllisyyden ja vastuun kysymykset eivät olleet täysin selviä. Teon vastuuta pohdittiin sanomalehden sivuilla yksilön vastuusta yhteiskunnan vastuuseen. Selonteot saivat oikeuttavia, puolustavia, vastuuttavia ja syyllistäviä painotuksia. Äiti toi yhteydenotossaan Helsingin sanomiin esille, kuinka hän koki, että ei ollut saanut sairastamaansa lapsivuodepsykoosiin tarvitsemaansa hoitoa. Äidin mukaan hoidon puutteellisuus johti lasten surmaamiseen. Monimutkaisessa asiassa, johon liittyy useita muuttuvia tekijöitä, ei ole yksinkertaisia selityksiä. Selontekojen monimuotoisuus kertoo, että surmatekoa on mahdollisuus lähestyä eri näkökulmista ja omalla tavallaan näkökulmien moninaisuus voi auttaa ymmärtämään ilmiötä syvällisemmin.

Sanomalehtiaineisto on aineistona monipuolinen mutta helposti myös hajanainen. Kesti kauan, ennen kuin pystyin hahmottamaan ne monenlaiset selitykset Kuopion surmateosta, joita annettiin sanomalehden sivuilla. Aiheet myös hyppelivät helposti asiasta toiseen, jolloin kokonaiskuvan muodostuminen voi olla haasteellista. Ajattelin tutkimuksen alussa, että olisin analysoinut myös tapaukseen liittyviä sanomalehtikuvia, koska ne olivat pysäyttäviä ja liittyivät aiheen kokonaisuuteen. Kuvien analyysi olisi kategoria-analyysin ja selontekojen analyysin lisäksi paisuttanut tutkimusta liikaa. Tulevaisuudessa kuvien analyysi voisi tuoda lisää syvyyttä aineiston analyysiin.

Tutkimukseni kannalta on mielenkiintoista, mitkä aiheet nousivat pintaan ja kuinka niitä selitettiin Kuopion surmateosta kertovissa artikkeleissa. On kiinnostavaa, kuinka paljon alettiin puhua lastensuojelun tilasta ja kuinka vähän toisaalta puhuttiin psykiatrisen hoidon tilasta. Tieto äidin mielenterveysongelmista ei tullut heti alussa sanomalehtiteksteissä esille mutta esimerkiksi psykologi toi haastattelussaan yleisellä tasolla, että teon taustalla on voinut olla vakava mielenterveyshäiriö. Äidin teon selonteoksi nousivat mielenterveysongelmat. Tästä kaikesta olisi voinut alkaa myös keskustelu mielenterveysongelmien hoidosta Suomessa, viimeistään siinä vaiheessa, kun äiti itse otti Helsingin sanomiin yhteyttä ja kertoi valittaneensa hoidostaan oikeusasiamiehelle. Näin ei kumminkaan käynyt.

Tutkimukseni osoittaa, että naisen tekemä väkivalta ja henkirikokset ovat yhä tabuja. Etenkin jos ne kohdistuvat omaan lapseen. Tutkimuksessani tabuluonteisuus ilmenee siten, kuinka vähän aihetta lähestyttiin väkivaltaisen naisen ja henkirikoksen tehneen naisen kategoriasta. Tekijä kategorisoitiin heti alussa äidiksi. Äitiin liitettiin kategorioita kuten tavallinen, rationaalinen, nelikymppinen, kuopiolainen, mielenterveysongelmallinen ja lapsiaan rakastava. Nämä kategoriat kertovat myös väkivallan sukupuolistuneesta luonteesta. Naisen tekemään henkirikokseen liitetyt kategoriat ovat todennäköisesti erilaisia verrattuna siihen, että tekijänä olisi ollut mies. Ainoastaan oikeudenkäyntiin liittyvässä artikkelissa tuli esille surmaajaan ja murhaajan kategoriat.

Naisen tekemä väkivalta ja henkirikokset ilmenevät yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme tabuna puhumattomuuden kautta. Toisin kun miehinen väkivalta, joka on esillä päivittäin median kautta. Aineistossa ei juurikaan käsitelty asiantuntijoidenkaan kommentoissa naisen tekemää väkivaltaa lapsia kohtaan tai äitien tekemiä henkirikoksia. Vaikka selonteot tapahtuneesta olivat monipuolisia,

ei väkivaltaan tai rikollisuuteen liittyviä selontekoja noussut lainkaan. Sukupuolittuneelle väkivallalle on tyyppillistä myös valtaan liittyvät sidokset, jotka tutkimuksessa tulivat esille äidin surmattua hänestä täysin riippuvaiset lapset.

Aihe tarjoaa monenlaisia näkökulmia jatkotutkimukseen. Aihetta olisi mahdollisuus syventää esimerkiksi siten, että tutkisi muita sanomalehdessä uutisoituja lapsensurmatapauksia ja sitä, minkälaisia kategorioita ja selontekoja tulisi esille, jos aineisto olisi laajempi. Samaa aihetta voisi lähestyä myös siten, että haastattelisi äitejä, jotka ovat surmanneet lapsensa. Tällöin näkökulmana voisi olla, mitä heidän mielestään palvelujärjestelmässä olisi voitu tehdä, että surmat olisi saatu ehkäistyä. Haastatteluihin voisi sisältää myös lastensuojelun näkökulman.

Aiheen tabuluonteisuus tuo haasteita asian käsittelemiseen myös palvelujärjestelmässä. Vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on myös sosiaalityön ydintä. Tabuaiheiden tuominen tutkimukseen on tärkeää, koska sillä tavalla voidaan lisätä tietoa ja ymmärrystä aiheesta. Tutkimusten mukaan suurimmissa osassa lapsensurmatapauksissa äiti on saanut psykiatrista hoitoa. Näin oli myös Kuopion surmateossa, äiti oli ennen tekoaan ollut psykiatrisessa hoidossa. Tutkimusten mukaan perheissä, joissa on tapahtunut henkirikos, on useasti ollut jonkinlainen viranomaiskontakti. Näin oli myös Kuopiossa, perhe oli lastensuojelun asiakas. Perhesurmien ehkäisyssä olisi tärkeää, että lastensuojelu ja vanhempien psykiatrinen hoito voisivat tehdä yhteistyötä ja pyrkiä auttamaan perheitä kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen loppupäätelmänä voidaan sanoa, että jatkossa tulisi kehittää moniammatillista yhteistyötä, erityisesti lastensuojelun ja mielenterveyspalvelujen välillä.

Lähteet

Ayre, Patrick (2001) Child Protection and the Media. Lessons from the Last Three Decades. *British Journal of Social Work* 31(6) 2001, 887-901.

Bartels, Lorana & Eastal, Patricia (2013) Mothers Who Kill: The Forensic Use and Judicial Reception of Evidence of Postnatal Depression and Other Psychiatric Disorders in Australian Filicide Cases. *Melbourne University Law Review* 37(2), 297-341.

Brandon, Marian & Belderson, Pippa & Warren, Catherine & Howe, David & Gardner, Ruth; Dodsworth, Jane & Black, Jane (2006) *Analysing Child Deaths and Serious Injury Through Abuse and Neglect: What Can We Learn? A Biennial Analysis of Serious Case Reviews 2003-2005*. Department for Children, Schools and Families. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/eorderingdownload/dcsf-rr023.pdf>
Viitattu 26.2.2017

Buttny, Richard (1993) *Social Accountability in Communication*. London: Sage.

Children Act (2004). <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/contents>
Viitattu 15.12.2017.

Drakeford, Mark & Butler, Ian (2010) Familial Homicide and Social Work. *British Journal of Social Work* 40(5), 1419-1433.

ECM(2003). <https://www.education.gov.uk/consultations/downloadableDocs/EveryChildMatters.pdf>
Viitattu 15.2.2017

Eglin, Peter & Hester, Stephen (2003) *The Montreal Massacre. A Story of Membership Categorization Analysis*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

Ervasti, Kaijus (1994) *Lapsenmurhat Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus lapsenmurharikoksista Suomessa erityisesti autonomian aikana. Oikeushistorian lisensiaattityö*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Featherstone, Brid & Hollway, Wendy (1997) *Mothering and ambivalence*. London: Routledge.

FitzRoy, Lee (2005) *Violent women? An Explorative Study of Women's Use of Violence*. Melbourne: Royal Melbourne Institute of Technology.

Flynn, Sandra & Windfuhr, Kirsten & Shawn, Jenny (2009). *Filicide: A Literature Review*. The National Confidential Inquiry into Suicide and Homicide by People with Mental Illness Centre for Suicide Prevention. England: The University of Manchester.

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Haapasalo, Jaana & Petäjä, Sonja (1999) Äidit lapsensa surmaajina. Teoksessa Jaana Haapasalo (toim.): Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/99. Tietosanoma, Helsinki, 127-161.
- Hatters-Friedman, Susan & Resnick, Phillip (2007) Child Murder by Mothers. *Patterns and Prevention World Psychiatry* 6(3), 137-141.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
- Heikkilä, Matti (2002) Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Sakari Karjalainen & Veikko Launis & Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 165-176.
- Helne, Tuula (2009) Kilpailukyky-yhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Tabujen kahleet, 10-26. Tampere: Vastapaino.
- Hiitola, Johanna (2011) Vanhempien tekemä väkivalta huostaanottoasiakirjoissa. *Janus* 19(1), 4-19.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Tampere: Vastapaino.
- Husso, Marita & Keskinen, Suvi & Ronkainen, Suvi (2012) Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus. *Tieteessä tapahtuu* 2012(6), 59-64.
- Jayyusi, Lena (1991) *Categorization and the Moral Order*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012) Kategoria-analyysin juuret Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraal*. Tampere: Vastapaino, 17-43.
- Juhila, Kirsi (2012) Ongelmat, niiden selonteot ja kategoriat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraal*. Tampere: Vastapaino, 132-173.
- Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo toim. (2016) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma.
- Kauppi, Anne & Kumpulainen, Kirsi & Karkola, Kari & Vanamo, Tuija & Merikanto, Juhani (2010). Maternal and Paternal Filicides: A Retrospective Review of Filicides in Finland. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*. 38(2), 229- 238.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.

Keskinen, Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa: Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.

Kivivuori, Janne & Kemppe, Sari & Smolej, Mirka (2002). Etusivujen väkivalta. Väkipalsta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980 – 2000. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kunelius, Risto (2010) Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.

Kuronen, Marjo (2009): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuronen, Aliisa (2010) Teiniäitien kirjoituksia vastuusta vastuusta. Kulttuurin tutkimuksen näkökulma nuorten naisten raskauteen ja äitiyteen. Folkloristiikan pro gradu-tutkielma. Turku: Turun yliopiston humanistinen tiedekunta.

Kuula, Arja (2004) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laine, Matti (1991) Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki: Tietosanoma

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9-40.

Laitinen, Marja (2009) Ajan tabut. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 5-15.

Lattu, Emmi (2008). Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 168-192.

Lattu, Emmi (2016) Naisten tekemä väkivalta. Tampere: Tampere University Press, Acta Univiersitatis Tamperensis 2176.

Lehti, Martti & Kivivuori, Janne (2007) Rikollisuustilanne 2006. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 229/2007.

Lehti, Martti (2012). Henkirikoskatsaus 2011 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 23/2012.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152579/23_henkirikoskatsaus_2011.pdf?sequence=1

Viitattu 13.3.2017

Leino, Helena (2007) Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus University Press, 214–227.

- Malmsten, Annukka (2007) Rajaaminen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 57–73.
- McKee, Geoffrey (2006) Why Mothers Kill. A Forensic Psychologist's Casebook. New York: Oxford University press.
- Metteri, Anna (2012). Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Tampere: Tampere University Press.
- Myllärniemi, Annina (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Soccan julkaisut 7/2006.
- Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (2009) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Nikunen, Minna (2001) Nainen ja henkirikos. Mies ei halunnut mistään hinnasta luopua vaimostaan. Teoksessa Minna Nikunen & Tuula Gordon & Sanna Kivimäki & Riitta Pirinen (toim.) Nainen/naiseus/naisellisuus. Tampere: Tampereen yliopisto, 159-190.
- Nikunen, Minna (2005) Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampere University press.
- Parton, Nigel (2011) Child Protection and Safeguarding in England: Changing and Competing Conceptions of Risk and their Implications for Social Work. British Journal of Social Work 41(5), 854–875.
- Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) (2011) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus.
- Peltola, Taru (2007) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 111-129.
- Peltoniemi, Teuvo (1984) Perheväkivalta. Helsinki: Otava.
- Piispa, Minna & Taskinen, Jukka & Ewalds, Helena (2012) Selvitys perhe- ja lapsensurmien taistoista vuosilta 2003-2012. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti 57/2012.
- Pohjola, Anneli (2009) Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 69-89.
- Pohjola-Vilkuna, Kirsi (1995) (Väki)valtaa, pakkoa vai pahuutta. Mitä kerrottavaa lapsenmurhilla on? Naistutkimus-Kvinnoforskning 8(2), 2-16.
- Pritchard, Colin (1992) Children's Homicide as an Indicator of Effective Child Protection. A Comparative Study of Western European Statistics. British Journal of Social Work 22(6), 663-684.

Pritchard, Colin & Davey, Jill & Williams, Richard (2013) Who Kills Children? Re-Examining the Evidence. *British Journal of Social Work* 43(7), 1403-1438.

Putkonen Hanna & Weizmann-Henelius Gitta & Eronen, Markku (2009) Vanhempien lapsiinsa kohdistamat henkirikokset Suomessa. *Duodecim* 125(9), 991–996.

Putkonen, Hanna & Amon, Sabine & Eronen Markku & Klier, Caludia & Almiron, Maria & Cederwall, Jenny & Weizmann-Henelius, Ghitta (2010) Child murder and Gender Differences – a Nationwide Register-based Study of Filicide Offenders in Two European Countries. *J Forens Psychiatry Psychol* 2010(21)637–48.

Putkonen, Hanna (2011) Suomalaisten naisten väkivalta. *Duodecim* 127(12), 1212-1218.

Pälli, Pekka (2003) Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Tampere: Tampere University Press.

Pörssitiedote Sanoma Oyj, Pörssitiedote, 7.2.2017

<https://www.sanoma.com/fi/uutiset/sanomana-vuositulok-2016-odotettua-nopeampi-tulosparannus>

Viitattu 12.4.2017

Ragin, Charles (1994) *Constructing Social Research: the Unity and Diversity of Method*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokangas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 235-255.

Raunio, Kyösti (2004) *Olenainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Rikoslaki 19.12.1889/39 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Viitattu 12.3.2017

Rikosseuraamuslaitos (2014) Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/2L62dq7TN/RISE_Vuosikirja2014_nettiin_korjattu.pdf

Viitattu 17.3.2017.

Ronkainen, Suvi (1998) Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Naistutkimusraportteja 2/98.

Rouge-Maillart, C. & Jousset, N. & Gaydin, A. & Bouju, B. & Penneau, M. (2005) Women Who Kill Their Children. *The American journal of forensic medicine and pathology* 26(4), 320-326.

Russo, Ann (2001) *Taking Back Our Lives. A Call to Feminist Action*. New York: Routledge.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2010) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 189– 199.

Salonen, Hannele (2010) Ikuisesti kolisevat sanat tyhjyyteen. Kauhajoen kouluampumisen selitystarinat Aamulehdessä. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Scott, Marvin B. & Lyman, Stanford M. (1968) Accounts. *American Sociological Review* 33(1), 46–62.

Snow, David & Trom, Danny (2002) The Case Study and the Study of Social Movements. Teoksessa Bert Klnderman & Susan Staggenberg (toim.) *Methods of social movement research*. London: University of Minnesota press, 146-172.

Suoninen, Eero (2012) Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit*. Tampere: Vastapaino, 89-130.

Talentia (2005) Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisten eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

[http://www.talentia.fi/files/558/1649 Etiikkaopas2005_1 .pdf](http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1.pdf)

Viitattu 23.10.2013

Turun sanomat Vauvaluukut ovat yleistyneet myös Euroopassa 12.2.2014

<http://www.ts.fi/uutiset/maailma/594836/Vauvaluukut+ovat+yleistyneet+myos+Euroopassa>

Viitattu 23.3.2017

Liite 1: Aineisto

HELSINGIN SANOMAT/SÄHKÖINEN LEHTI

- 22.11.2014 Kuopiossa kahden lapsensa surmasta epäilty äiti soitti itse hätäpuhelun S1
- 22.11.2014 Edellinen perhesurma tapahtui Savossa vasta kuukausi sitten S2
- 23.11.2014 Kuopio heräsi epäuskoon ja järkytykseen S3
- 23.11.2014 Lapselle on kerrottava totuus tragediasta, neuvoo psykologi S4
- 23.11.2014 Psykologi ja lastenlääkäri: Pulassa olevat perheet tarvitsevat vanhan ajan kodinhoitajia S5
- 23.11.2014 Kirkko piti ovensa auki Kuopiossa – ”Ihmiset ovat järkyttyneitä” S6
- 23.11.2014 Räsänen: Lastensuojelussa epäpäteviä työntekijöitä ja liian vähän resursseja S7
- 23.11.2014 Ministeri Huovinen: Suomessa ei kehdata pyytää apua S8
- 24.11.2014 Mielipide/Milloin havahdumme perheiden ahdinkoon? S9
- 24.11.2014 Kuopio heräsi järkytykseen S10
- 24.11.2014 Poliisi: Kyseessä oli tavallinen suomalainen perhe S11
- 24.11.2014 Kuopion lapsikuolemia tutkitaan murhina S12
- 24.11.2014 Kansanedustaja ehdottaa vauvaluukkuja – asiantuntijat karsastavat S13
- 24.11.2014 Mannerheimin lastensuojeluliitto: Kotiavun leikkaaminen on tullut yhteiskunnalle kalliiksi S14
- 25.11.2014 Kuopion lapsisurmista epäilty oikeuteen tänään S15
- 25.11.2014 Kahden lapsen murhasta epäilty kuopiolaisäiti vangittiin S16
- 26.11.2014 Paljastiko sosiaalijohtaja liikaa tietoja medialle? Poliisi tutkii lapsisurmiin liittyvää salassapitorikosta S17
- 26.11.2014 Näin kunnat pitivät perheistä huolta 70-luvulla: kodinhoitaja löysi 13 nälkäistä lasta S18
- 27.11.2014 Mielipide/Yhteisvastuuta lastensuojeluun S19
- 27.11.2014 Mielipide/Epäpätevä lastensuojelun työntekijä on myös vahvuus S20
- 26.1.2015 Kuopion lastensurma siirtyi syyttäjälle – sosiaalijohtajaa epäillään salassapitorikoksesta S21
- 13.2.2015 Kuopiolaisäiti saa syytteen kahden lapsensa murhasta S22
- 28.2.2015 Kahden lapsensa murhasta syytetty kuopiolaisäiti lähetettiin mielentilatutkimuksiin S23

24.3.2015 Sosiaalijohtaja ei saa syytettä Kuopion lapsenmurhatapauksessa S24

21.9.2015 Lasten surmista syytetty äiti on kannellut hoidostaan eduskunnan oikeusasiamiehelle S25

HELSINGIN SANOMAT/PAPERINEN LEHTI

23.11.2014 Äitiä epäillään kahden lapsen surmaamisesta P1

25.11.2014 Pääkirjoitus/Perhesurmat on jo enimmäkseen estetty P2

25.11.2014 Lapsiperheille kotiapua ehkä jo ensi vuonna P3

25.11.2014 Imatra päätti auttaa eri tavalla – ja onnistui P4

25.11.2014 Äiti tekee pojastaan lastensuojeluilmoituksia P5

25.11.2014 Mieli pide/Kodinhoitajista olisi perheille todellista hyötyä P6

25.11.2014 Mieli pide/Perheiden auttamisen tapoja pitää muuttaa P7

25.11.2014 Mieli pide/En olisi selvinnyt ilman kotipalvelua P8

25.11.2014 Mieli pide/Äidit uskaltakaa pyytää apua! P9

25.11.2014 Mieli pide/Välinpitämättömyys tulee kalliiksi P10

27.11.2014 Mieli pide/Kodinhoitajat ovat nykyisin kodinhuoltajia P11

25.9.2015 Lapsensa surmannut äiti pakkohoitoon P12